Бүгү чүрттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 244 (11439?) | 1980 чылдың октябрь 21, вторник | 1925 чылда үндезилеттингеш | Өртээ 2 кап.

Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары! Ажылдаар чер бүрүзүнге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн, ажыктыын болгаш шынарын бедидиңер!

Съезд мурнунуң хүлээлгелерин чедиишкинниг күүседиил!

(Октябрьның Социалистиг Улуг революциязының 63 чыл оюнга СЭКП ТК-ның Кыйгырыгларындан)

ВАРШАВАДА ХУРАЛ

ВАРШАВА. (СЭТА). Варшава Кераазинин киржикчилери күрүнелериниң даштыкы херектер министрлериниң комитединиң ээлчегиг хуралы Варшавада октябрь 19-та ажыттынган.

Болгария Улус Республиканың даштыкы херектер министри П. Младенов, Венгрия Улус Республиканың даштыкы херектер министри Ф. Пуйя, Герман Демократтыг Республиканың даштыкы херектер министри О. Фишер, Польша Улус Республиканың даштыкы херектер министри Ю. Чирек, Румыния Социалистиг Республиканың даштыкы хөректер министри Шт. Андрей, Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, Чехословак Социалистиг Республиканың даштыкы херектер министри Б. Хнеупек хуралдың ажылында киржип турар.

Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хуралдың киржикчилери күрүнелернин төлөөлекчилериниң Мадридке болур ужуражыышкынынга белеткед-биле болгаш Европага шериг талазы-биле дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырар база чепсегленишкиннерни дүжүрер талазы-биле конференцияны чылдырарыбиле холбашкан айтырыгларны чугаалажып турар.

1980 ЧЫЛДЫҢ 9 АЙЛАРЫНЫҢ ДУРГУЗУНДА ТЫВА АССР-НИҢ ҮЛЕТПҮРҮНҮҢ КҮРҮНЕ ПЛАНЫН КҮҮСЕТКЕНИНИҢ ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-ниң Статистика эргелелиниң дыңнадыы

СЭКП-ниң XXVI съездизин төлептиг уткууру-биле хүлээп алганы социалистиг хүлээлгелерни хуусаа бетинде күүседир дээш демисешпишаан, республиканың үлетпүр бүдүрүлелериниң ажылдакчылары үлетпүр бүдүрүлезин хөгжүдеринге тодаргай чедиишкиннерни чедип алган.

Үлетпүр продукциязының көл хевирлерин сайгарарының болгаш бүдүрелериниң 9 айларда планы күүсеттинген.

Кол адырлар талазы-биле үлетпүр бүдүрүлезиниң продукциязының сайгарылгазының планының күүселдерели болгаш ооң өзүлдезиниң темпилери дараазында сан-түн-биле тодаратгылар:

	Сайгарылга планының күүсеткенининг хуузу,	1980 чылдың 9 айлары 1979 чылдың 9 айларынга % биле
Электроэнергетика	104	110
Одаар чүүл үлетпүрү	112	97
Өдүг металлургия	100	101
Металл болбаазырадың кылыры	101	103
Ыяш болгаш ыяш болбаазырадың кылыр үлетпүр	101	102
Тудуг материалдарының үлетпүрү	94	94
Чиик үлетпүр	100,3	106
Аъш-чем үлетпүрү	106	96
Далган-крупа болгаш комбикорм үлетпүрү	104	102
Полиграфия үлетпүрү	104	104

Электроэнергетика, чиик болгаш полиграфия үлетпүрү, металл болбаазырадың кылыры бедик темпилер-биле хөгжээн.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң талазы-биле тос айларның планы күүсеттинмээн, эрткен чылдың бо үеэш-биле деңнээрге, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү чавызаан.

Продукцияны сайгарарының, үлетпүр бүдүрүлезиниң хемчээлиниң болгаш күш-ажылдың бүдүркчүлүүнүң өзүлдезиниң талазы-биле тос айларның планының күүселдези аңгы-аңгы эргелелдер болгаш бүдүрүлелер аайы-биле мындыг болган:

	Продукция сайгарарының планының күүселдези	1980 чылдың 9 айлары 1979 чылдың 9 айларынга хуу-биле	
		үлетпүр бүдүрүлезиниң хемчээлиниң хуу-биле	Күш-ажылдың бүдүркчүлүүнүң талазы-биле
«Тыва даг-дүгү» комбинат	94	95	96
«Каа-Хем» разрез	112	97	98
Тываның электри четкилери	104	110	107
«Тыва кобальт» комбинат	100	101	101
«Тудуг кезектери» комбинат	95	105	106
Кызылдың эът комбинады	109	87	97
Кызыл-Мажалыктың эът комбинады	119	116	113
Сүт комбинады	104	101	101
Тараа продуктулар эргелели	104	102	101
Аъш-чем үлетпүр эргелели	103	100,6	100,8
Даараныла фабриказы	100,3	110	111
Алгы заводу	100	100,3	102
Дүлейлерниң өөредилге-бүдүрүлге бүдүрүлези	98	107	125
Караа четпестерниң өөредилге-бүдүрүлге бүдүрүлези	104	102	108
«Тыва тудуг материалдары» каттыжышкын	101	94	93
Росводпромнуң ДБК заводу	93	82	91
«Тыва көдээ тудуг» трест	101	103	104

Ыяш ажыл-агыйының эргелели	100,3	104	104
Тудуг кезектери болгаш конструкциялар заводу	100,3	100,8	102
Улуг-Хем ыяш-үлетпүр ажыл-агыйы	104	99,3	100,9
Тус чер үлетпүрүнүң эргелели	99	109	108
Автосепкелге заводу	100,5	101	101
«Сельхозтехниканың» күркомитеди	102	104	105
Ном үндүрер чер болгаш полиграфия эргелели	104	104	105

9 айларда үлетпүр продукциязының эң чугула хевирлериниң бүдүрүлези натуралдыг хемчег-биле мындыг сан-түкнерге тодаратгылар:

	9 айларда бүдүрүлези	1980 чылдың 9 айларын 1979 чылдың 9 айларынга % биле
Хөмүр-даш — муң тонна	538	97
Электроэнергия млн. квт-шак	82,7	96
Шуткаан шой — тонна	489	100,4
Тудуг ыяжы болгаш токпакты сөөрткени— муң куб. м	215	101
ооң иштинде тудуг ыяжы — муң куб. м.	171	90
Дилиг материалдары — муң куб. м	89,1	91
Мебель — муң рубль	1081	121
Культура-амыдыралга болгаш ажыл-агыйга херек бараанар — муң рубль	1602	120
Тудуг чугайы — тонна	1999	89
Тудуг түүйбузу — млн. кезек	23,2	103
Эптээр демир-бетон конструкциялар, кезектер — муң куб. м	40,6	95
Сорттуг даг-дүгү — муң тонна	82,1	92
Хом идиктер — муң эжеш	67,8	99
Кидис идиктер — муң эжеш	88,2	111
Кылган норма өртээ-биле даараныла үлетпүрүнүң продукциязы — муң рубль	1233	100,2
Балык тударының — тонна	80	59
Эът, I категориниг субпродуктулары-биле — тонна	5137	94
Колбаса кылыглары — тонна	942	95
Чалаң сүт продукциязы—тонна	13577	105
Мал саржаа—тонна	428	96
Далган — тонна	21198	99,7
Комбикормнар — тонна	29451	115
Хлеб болгаш хлеб-булочка кылыглары—тонна	15612	101
Кондитер кылыглары— тонна	835	104
Пиво — муң дал	105	91
Эзиртпес суксуннар — муң дал	109	100
Ижер дус—тонна	8749	96
Эът-сөөктен кылган кургаг чемнер — тонна	330	109

9 айлар дургузунда пландан ажыр 68 тонна хөмүр-даштың, 1,1 млн. квт-шак электроэнергияны, 46 тонна шуткаан шойну, 5,7 муң кубометр дилиг материалдарын, 8 тонна мал үзүн, 677 тонна чалаң сүт продукциязын, 2451 тонна комбикормнарны, 35 тонна кондитер кылыгларын бүдүргеш.

9 айларда сайгарылга планының ниитизи хемчээлиниң 16 бүдүрүлге күүсеттинээн. Эрткен чылдың ол-ла үезинге деңнээрге, үлетпүр продукциязын бүдүрелиниң 17 бүдүрүлге кудулаткан, күш-ажылдың бүдүркчүлүүнүң талазы-биле 9 айларның планын 25 бүдүрүлге күүсеттүүбээн. Тудуг чугайын, тудуг түүйбузун, сорттуг даг-дүгүн, кидис идиктерни, мебельди, культура-амыдыралдың бараанарын, эът-сүт, колбаса кылыгларын, далганы, хлебти болгаш хлеб-булочка кылыгларын, пивону бүдүрер талазы-биле 9 айларның планы күүсеттинмээн.

Бараанның продукциязының бот-үнезиниң талазы-биле 9 айларның планы күүсеттинмээн.

ТЫВА АССР-НИҢ СТАТИСТИКА ЭРГЕЛЕЛИ.

ДУРЖУЛГАЛЫГ

Чучай Седеновна Адыгжы Өвүр районда амыдырал-хандырылга комбинадында мурнакчы даараныкчыларның бирээзи. Ук коллективте ол он бир чыл ажыг үениң иштинде даараныкчылап келген.

Мурнакчы даараныкчы аныяктарның өнүү болгаш идегелдиг дагдыныкчызы. Ол бодунуң ынак мергежилинге ийи кижини өөреткен.

Хоочун даараныкчы хөй-ниити ажылынга эки киришпишаан, бодунуң билиин доктаамал бедидип турар. Ол экономиктиг билиглерниң үндезинлерин өөренир школада идепкейлиг дыңнакчыларның бирээзи.

Комбинаттың даараныкчыларының аразында организастаттынган социалистиг чарышка киришкеш, онгу „беш чылда 10310 рубль түнге япзы-бүрү хевириниң хептерин даараар хүлээлгезин 10372,6 рубль чедирген, азы беш чыл планын 4 чыл 8 ай дургузунда күүсеткен.

Дуржулгалыг даараныкчы Чучай Седеновна Адыгжы СЭКП-ниң XXVI съездизин төлептиг уткуур дээш бедиткен социалистиг хүлээлгени алгап. Ол съезд ажыттынар үеге чедир беш чыл планындан ажыр 2000 рубльдүк хевин даарап кылырын хүлээнген.

С. ЧАЖИН-ООЛ.

Бии-Хем районнуң үлетпүр комбинадында мастер Галина Кочкинаның удуртканы ыяш дилер цехтиң бригадалары төрээн Коммунистиг партияның XXVI съездизин төлептиг уткуур дээш социалистиг чарыштыг улам калбарткан, эрешшудургу ажылдап турар. Ростовчуларның «Хожудап турарлар, чок ажылдаар» деп эгелээшкинин деткээн бо цех онгу беш чылдың сөөлгү чылының тос айларының планын 250 хуу күүсеткен.

Мурнакчы цехте бригада бүрүзү коммунистиг күш-ажылдың бригадазы деп атты чаалаш элыр эрге дээш ажылдап турар. Ол бедик атты бригадавр Виктор Ящиковтуң бригадазынга чоокта чаа тывыскан. Бо ажыл-ишчи коллектив онгу беш чылдың сөөлгү чылының үшкү кварталының планын 103 хуу, сентябрь айда 120 кубометр хаарылдаан дилиг материалы кылып бүдүрер планын 130 кубометр кылдыр ажыр күүсеткеш, шилчинир вымпел-биле шаңнаткан. В. Ящиковтуң бригадазында дөрт кижи бар. Аныяк оол бригадирлеп эгелей бергенинин баштайгы хүннеринден эгелээш күш-ажылдың сагылга-чүрүмүн бижиглаарынче, кылган продукциязының шыпарынче, үлүг норманың күүседирінче база чылдагаан чок черге ажыл шагы үзер чоруктарны болдурбазынче негелдени күштелдиргеп.

Бригада кежигүннериниң арвазынган хожудап, хууда планын күүсетпейн баар кижи чок.

М. ОНДАР.

ЧУРУКТА: мурнакчы бригаданың кежигүннери (солагай таладан) Д. М. Титов, К. А. Хуназыг, Л. Д. Доронин болгаш бригадир В. П. Ящиков.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

СЭКП обкомунда, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде, профоблчөвүлелде болгаш ВЛКСМ обкомунда

МУРНАКЧЫЛАРГА ДЕҢНЕЖИР

СЭКП обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели, профоблчөвүлел болгаш ВЛКСМ обкому республиканың районнарының, хоорайларының болгаш күш-ажылчы коллективтериниң 1980 чылдың III кварталында социалистиг чарыжының түңнелдерин үндүрген. СЭКП ТК-ниң июнь (1980 ч.) Пленумунуң партияның XXVI съездизин чыылдырар дугайында шиитпирлерин, ол Пленумга СЭКП ТК-ның Чиигиже секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазында айтышкынарны удуртулга болдуруп, съезд мурнунуң социалистиг чарыжын калбартыр дугайында партияның кыйгырыынга харылаавышаан, үлетпүр бүдүрүлелер, тудуг, транспорт, харылзаа, садыг болгаш амыдырал хандырылга черлери бо чылдың үшкү кварталында чамдык чедиишкиннерни чедип алганын демдеглээш, **доктаатканы болза:**

Үшкү кварталдың түңнелдерин-биле социалистиг чарыштың тиилекчилери деп санаажы, СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, профоблчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчинир Кызыл туктарын, 500 рубль түңнүг акша шаңналын тыпсыр районнар, 300 рубль түңнүг акша шаңналын тыпсыр бүдүрүлге, организация коллективтерни:

— районнардан — үлетпүр продукциязын бүдүрер хемчээлиниң талазы-биле планны 101,6, ону сайгарарын—106,6, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн—103,2 хуу күүсеткен, үүрмектеп садар бараан саарылгазының планын хандырган **Бии-Хем** район (СЭКП райкомунуң бирги секретары В. М. Евтешин, райкүүском даргазы М. К. Дамчай, ВЛКСМ райкомунуң секретары Ю. П. Федосеев);

— үлетпүр бүдүрүлелериннен — үлетпүр продукциязын бүдүрер болгаш сайгарар талазы-биле социалистиг хүлээлгени 100,0 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн — 105,0 хуу күүсеткен, пландан ажыр 9 муң рубль арыг орулганы алган **Кызылдың даараныла фабриказының коллективи** (директор Т. П. Пургина, партия организациязының секретары В. Н. Брюханова, комсомол организациязының секретары Э. Ч. Монгуш);

— тудуг организацияларындан — тудуг-монтаж ажылдарының хемчээлиниң болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидиринин талазы-биле социалистиг хүлээлгеги 100,1 хуу күүсеткен **автооруктар тудар болгаш ажыглаарының бүдүрүлге эргелелиниң 3-кү ОТЭ-зи** (начальник Л. Б. Ростаславский партия организациязының секретары М. П. Андросов, профэвилел комитединиң даргазы С. И. Курбаков);

— транспорт болгаш харылзаа бүдүрүлелериннен чүүк сөөртүүнүң хемчээлиниң талазы-биле социалистиг хүлээлгени 105,9 хуу, чүүк сайгарарын — 100,0, күш-ажылдың бүдүркчүлүүн — 104,7 хуу күүсеткен **Кызылдың 2-ги АТБ-зиниң коллективи** (начальник К. У. Чамзын, партия организациязының секретары В. Н. Комарова, профэвилел комитединиң даргазы В. И. Середин, комсомол организациязының секретары В. И. Захаров);

— садыг организацияларындан — үүрмектеп садар бараан саарылгазының талазы-биле социалистиг хүлээлгеги 103,4, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн — 104,6 хуу күүсеткен **Кызылдың аъш-чем садыы** (директор М. Р. Еремцова, партия организациязының секретары К. Г. Князева, профэвилел каттыжкан комитединиң даргазы Н. С. Субботина);

— коммунал-амыдырал хандырылгазының бүдүрүлелериннен — ачы-дуза чедирериниң планын сайгарарының планын 103,2, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн — 130,7 хуу күүсеткен **«Тыва коммунэнерго» коллективи** (директор Б. П. Григорьев, партия организациязының секретары И. А. Гатилов, профэвилел комитединиң даргазы К. П. Мельниченко, комсомол организациязының секретары А. И. Губарев);

III кварталда социалистиг чарыштың ийиги черлерин тывыскаш, СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, профоблчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчинир вымпелдери-биле шаңнаар черлер.

— үлетпүр бүдүрүлелерден — үлетпүр продукциязын бүдүрер талазы-биле социалистиг хүлээлгезин 102,3, ону сайгарар талазы-биле — 102,5, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидиринин — 104,2 хуу күүсеткеш, пландан ажыр 33 муң рубль арыг орулганы алган **сүт комбинадының коллективи** (директор Х. Е. Аллакаев, партия организациязының секретары В. А. Чихачёва, профэвилел комитединиң даргазы К. Ф. Шома, комсомол организациязының секретары А. К. Иванов);

— тудуг организацияларындан — тудуг-монтаж ажылдарының хемчээлиниң талазы-биле социалистиг хүлээлгеги 142,0 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң талазы-биле — 147,0 хуу күүсеткен «Сибирьтрансенстрой» трестиниң **3-кү ТТЭ-зинин** коллективи (начальник В. А. Миронов, партия организациязының секретары М. И. Нехорошева, профэвилел комитединиң даргазы Ю. А. Шарнова, комсомол организациязының секретары Л. Б. Домаалай);

— транспорт болгаш харылзаа бүдүрүлелериннен —сөөртүлге хемчээлиниң талазы-биле социалистиг хүлээлгеги 109,0 хуу, чүүк сайгарылгазының талазы-биле—101,3, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидиринин талазы-биле—100,3 хуу күүсеткен **«Тыва сүт тудуг» трестиң автобаазазының коллективи** (начальник О. Е. Кухлов, партия организациязының секретары Н. К. Германов, профэвилел комитединиң даргазы П. С. Гаврилов, комсомол организациязының секретары П. Т. Варламов);

— садыг организацияларындан — үүрмектеп садар бараан саарылгазының талазы-биле социалистиг хүлээлгеги 104,3, ниитизиниң чемненилгезиниң талазы-биле — 102,5, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидиринин талазы-биле — 104,3 хуу күүсеткен **Барыын-Хемчик райпозунуң коллективи** (даргазы И. С. Попов, партия организациязының секретары М. И. Сонам, профэвилел комитединиң даргазы П. Н. Иконников);

— коммунал амыдырал хандырылга бүдүрүлелериннен — ачы-дуза чедирериниң планын сайгарар талазы-биле социалистиг хүлээлгеги 100,0 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң талазы-биле — 100,4 хуу күүсеткен **Эрзинниң амыдыралхандырылга комбинадының коллективи** (директор А. К. Калдар-оол, партия организациязының секретары Д. К. Хертек, профэвилел комитединиң даргазы М. Ш. Суван-оол, комсомол организациязының секретары Н. А. Тлеумбетова);

Тываның электри четкилериниң, Тураның ыяш белеткээр пунктузунуң, Тываның радиотелевидение дамчыдылга төвүнүң, көвүрүг тудар эргелелдиң, Хову-Аксының каттышкан садыының, Бии-Хем районнуң бүдүрүлге эргелелиниң эң ажылын доктаалда демдеглээн.

СЭКП ТК-ниң «СЭКП-ниң XXVI съездизин төлептиг уткуурду дээш социалистиг чарыш дугайында» доктаалын удуртулга болдургаш, күш-ажылчы коллектив бүрүзүнге алган социалистиг хүлээлгелерни күүседиринче утланган тодаргай хемчеглерни ап чорударын чогуур албан организацияларга, удуртур органнарга доктаалда дээскен.

ПЛАННАРНЫ КҮҮСЕДИРИ — ХҮЛЭЭЛГЕВИС

СЭКП ТК-ның июнь (1980 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин болгаш аңаа партия Төп Комитединиң Чиигиже секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң чугаазында айтышкынарын күүседир талазы-биле алган хемчеглерниң түңнелинде экономиктиг база социал-хөгжүдевиң Күрүне планын күүседир талазы-биле республикада көскү чедиишкиннериниң чедип алдынганын Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели демдеглээн. Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели бо талазы-биле хүлээп алган доктаалында үлетпүр бүдүрүлелериниң хөй кезии 1980 чылдың январь-сентябрь айларының планнаг даалгаларын долдур болгаш ажыр күүсеткенин демдеглээн.

Республиканың совхозтары күрүнеге сүт садарының тос айлар планын 102,7, куш чуургазы садарын — 142,3 хуу күүсеткен. Ол ышкаш республиканың авиабүдүрүлгези болгаш автотранспорт организацияларының чүүк сөөртүүнүң планын базза ажыр күүсеткилээн. Садыг организацияларының тос айларда үүрмектеп садар бараан саарылгазының даалгазын 100,4 хуу боттандырган. Чурттал-коммунал ажыл-агый министерствозунуң бүдүрүлгелери амыдыралга ачы-дуза чедирерин долдур күүсеткен.

Ынчалза-даа республиканың совхозтары эът болгаш дүк садарының тос ай планын күүсетпээн деп доктаалда айтыкан. Бии-Хем, Тес-Хем, Улуг-Хем районнарының, совхозтары сүт садарының планнарын дыка чедир күүсетпээн. Картофель болгаш ногаавар өстүрериниң түскай совхозтары база багай ажылдап, эвээш дүжүттү алгылаан.

Эрткен үениң иштинде республиканың капигал тудуунда улуг хожудашкын болган. Ниитизи-биле ол-ла үениң иштинде 25,5 млн. рубльдиг тудуг-монтаж ажылдары чедир кылдынмаан. Ооң иштинде 47,6 муң дөрбелчин метр шөлдүг чурттарга бажыннары чедир ажыглалга кииртинмээн. «Тыва тудуг», «Шагонартяжстрой», «Тыва көдээ тудуг» трестер, Бии-Хем, Чөөн-Хемчик, Каа-Хем, Барыын-Хемчик, Бии-Хем, Тес-Хем райкүүсконар тус-тузуунда дужаар ужуглуг тудугларга ажылды четпес организастаан.

Кызылда Енисей пароходствозунуң район эргелели бо чылдың ыяш салдадыр, чүүк болгаш пассажир сөөртүр планныг даалганы күүсетпээн.

1980 чылдың январь-сентябрь айларында республиканың керээлиг ажылдаар кол-кол тудуг организациялары планныг даалгаларны күүсетпээн. Ол ышкаш чырыдыышкынның, культураның болгаш кадык камгалалының тудугларының даалгалары база чедир күүсеттинмээн боон турар. Республиканың тудуг трестери, а ол ышкаш «Тыва совхоз тудуг» каттыжышкыны сөөлгү кварталдарда ажыглалга киирер объектилерни чедир кылып шыдаваан. Илангыя ол «Шагонартяжстрой» треске улуг хамаажыр. Ийиги кварталда бо трест чунар-бажың болгаш хеп чуур комбинатты, кол насос станциязын, хоорайның чылыг хандырылгазының болгаш канализациязының четкилерин, элээн каш чурттарга бажыннарын тудуп доозаш, дужаар турган-ла, оларны чедир кылбаан.

Чамдык тудуг организацияларының бо чылын эгелээр ужуглуг чугула тудугларга шуут дегбейн турар. Чижээ, «Тыва тудуг» трест хөгжүм-шин театрының бүдүрүлге корпузун, чурулга мастерскаязының бажының болгаш өске-даа чамдык тудугларны ам-даа эгелеваан. «Шагонартяжстрой» трест Культура бажының ам-даа тудуп эгелеваан.

Тудуг-монтаж ажылдарының бот-үнезин чогуур үеге планнаныңга удур 1,6 млн. рублье аартаан. Чамдык трестер күш-ажылдың бүдүркчүлүүн бедидиринин планын күүсеттпээн.

Совхозтар респотребсоюзука болгаш Садыг министерствозунга 6000 тонна картофельди садар турган, чүгле 1556-ны, 4050 тонна ногаалар бээр турган, чүгле 2270-ин дужааган. Чамдык совхозтар гектардаңа мурнукузуидан бедик, 10—16 сентнер тарааны ажаан алган-даа болза, республикага дүжүт ниитизи-биле 7,2 центнер болган (гадан-на).

Республикада үрезин уруп, белеткээриниң планы 55,0 хуу күүсеттингеи. Үрезин белеткээринче Бай-Тайга, Өвүр, Тес-Хем, Эрзин районнар ам-даа эгелеп кирбээн, а Улуг-Хем, Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик районнарда бо ажыл дыка оожум чоруп турар.

Сенаж болгаш витаминниг сиген далганы белеткээри мурнуку чылдардан шалыпкын (тус-тузуида 115,5 болгаш 107,8 хуу) болган-даа болза, ситеи кезии белеткээри чүгле 61,4 хуу күүсеттингеи.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели 1980 чылдың эрткен тос айларында республиканың Күрүне бюджединиң күүселдезинии дугайында айтырыгны база чугаалажып көрген.

Министерстволарның эргелелдериниң, Кызыл хоорай, райкүүскомнарның, үлетпүр болгаш тудуг организацияларының, транспорт, садыг, амыдырал-хандырылга черлериниң удуртулгаларында 1980 чылдың планнаг даалгаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерин долдур болгаш ажыр күүседирин хандырар эргежок чугула хемчеглерни айтып, аммыралга боттандырарыг республиканың Министрлер Чөвүлели даалгаргап.

ТИИЛЕКЧИЛЕРДЕ

СЭКП Кызыл хооркомунуң бюрозу, хоорай Совединиң күүскому болгаш ВЛКСМ хооркому үлетпүр, тудуг, транспорт, коммунал хандырылга бүдүрүлге коллективтериниң арагында 1980 чылдың үшкү кварталында социалистиг чарыштың түңнелин үндүргеп.

Кызылдың дыка хөй күш-ажылчы коллективтери мурнунда чедип алган чедиишкиннерни быжыглаан. Чыл эгезинден бээр 443 муң киловатт-шак электроэнергияны, 62 муң тонна хөмүр-даштың, 710 кубометр чыып-эптээр демир бетонну, 523 тонна чалаң сүт продукциязын, 2159 тонна комбикормну, 39 тонна кондитер кылыгларын пландан ажыр бүдүрген. Автотранспорт ажылдакчылары пландан ажыр 43 муң тонна ажыг улус ажыл-агыйының чүүктерин сөөртккен. Садыг болгаш коммунал ажыл-агый черлериниң ажылдакчылары бердинген даалганы чедиишкиниг боттандырган. Он бир үлетпүр бүдүрүлге, 48 участок, цех, бригада, 936 мурнакчы ажыл-ишчи онгу беш чылдың планнаг онаалдаларын хуусаа бетинде күүседкен.

Үлетпүр, транспорт, тудуг бүдүрүлелери чыл эгезинден бээр 4 миллион 812 муң киловатт-шак электроэнергияны, 991 тонна одаар чүүлдү, 672 комплект автодүгүйларны, 170 тонна кывар-чаар материалдарны камнап алган.

Кылдыныган ажылдар бар болза-даа социалистиг хүлээлгелер күүселдезинде улуг четпестер бар. Балык, алгы, түүйбу заводтары, «Тыва тудуг» трестиң тудуг организацияларының «Кызыл ЦЭС тудуг» эргелели, «Росводпром» каттыжышкынының демир-бетон кылыглар заводу болгаш өскелдаа коллективтер планнаг онаалдаларын күүсеткейн турар.

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ: *отчёттар, соңгулдалар*

КИЖИЗИДИЛГЕ АЖЫЛЫН ЧУГУЛАЛАП КӨӨР

Кызылдың дааранылга фабриказы — республика найысылалында күш-ажылчы улуг коллективтерниң бирээзи. Хову-Аксында ооң салбыры-биле кады алырга, фабриканың ажылчыннарының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының саны 530 кижи, оларның барык 80 хуузу—аныяктар. Дааранылга фабриказы мооң мурнунда чылдарда хоорай бүдүрүлгелериниң аразынга социалистиг чарышка чаңгыс эвес удаа тиилекчи болуп, СЭКП хооркомунуң болгаш улус депутаттарының хоорай Советиниң күскомунуң шилчиир Кызыл тугун чаалап ап келген.

СЭКП-ның XXVI съездизинге төлептиг ужуражыр дээш бүдүрүлге коллективтеринде калбарган социалистиг чарышка фабриканың коллективи киришкишаан, бо чылдың тос айларында продукция сайгарар планын 100 хуу күүсеткен. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң планын ажырган. Боттарының беш чыл планнарын хуусаа бетинде күүсеткеш, 1982 чылдың үлүүнде киирип тир ажылдап турар Р. Сумбаа, Н. Макарова ышкаш мурнакчылар коллективте эвээш эвес. Ындыг болза-даа мурнуку чылдарда мурнакчы турган бүдүрүлге бо чылын ай, квартал планнарын арай боорда күүседип турар апарган байдал-биле холбаштыр улуг сагыш човаашкынны коммунистер боттарының чоокта чаа болуп эрткен отчёт-соңгулдалыг хуралынга илергейлээннер.

Кызылдың дааранылга фабриказында амгы бо байдалдың кол-ла чылдагааны — коллективте кижизидилге ажылын партия организациязы, ооң секретары В. Брюханова отчёттуг үеде комплекстиг чорутпайн келгенинде. Партбюро, а ол ышкаш фабриканың директору, партбюро кежигүнү Т. Пургина коллектив кежигүннериниң күжүн чүгле бүдүрүлгеги сорулгаларже углаадыргаш, оларның идей-политиктиг база аажы-чаң кижизидилгезинде кичээнгейни шоолуг салбайн келген.

Идей-политиктиг база аажы-чаң кижизидилгезинге хамаарышкан лекцияларны, беседаларны партия организациязы болгаш комсомол комитеди сөөлгү үш айларда организаставаан. Ол ышкаш партия, комсомол чырыдыышкынының, экономиктиг болгаш техниктиг өөредилгениң четчелээшкининиң колдуунда саазын кырынга чоруткан, а политиктиг база экономиктиг болгаш техниктиг өөредилгениң кичээлдери амга чедир эгелевээн.

— Масса-политиктиг болгаш культура-массалыг ажылдарның бистиң коллективте барык чоруттунмайн келгениниң бир чылдагааны болза фабриканың ону чорудуп болур таарымчалыг клубтуң азы кызыл-булуңнуң амга чедир чок боор турарында, а бо чылын эгелээш немелде тудугну хоорайның тудуг организациялары доозар хамаан чок, харын-даа ара соксадып каан — деп, партия эге организациязының секретары В. Брюханова илеткелге чугаалаан.

Ол база-ла чөп харын. Ындыг болза-даа политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгениң кичээлдерин тус-тус хүннеринде директорнуң делгем кабинединге чүге эрттирип болбазыл? Чүгле политинформацияларны, беседаларны эвес, харын-даа лекцияларны безин дааранықчыларның ажылдап турары делгем өрээлдерлиг цехтеринге база организастап болур турган.

Найысылалдың дааранылга фабриказы барык шуптузу херээжен ажыл-ишчилерлиг коллектив. Бүдүрүлге чериниң бо онзагай байдалын партия, профэвилел болгаш комсомол организациялары, херээженнер чөвүлели чедир барымдаалап көрбейн келген. Чижээ, фабриканың нийти чуртталга бажыңында херээжен аныяк дааранықчылар чурттап турар. Партия болгаш хөй-нийти организацияларының төлээлери нийти чуртталга бажыңынга сөөлгү айларда шуут барбастаан болгаш ында аныяктар ортузунга кандыг-даа ажыл чоруттунмайн турар, а оларның амыдыралының, дыштанылгазының, кижизидилгезиниң бүгү херээн чүгле комендантыже чууй каап каан.

Партбюро коллективте социалистиг чарышка удуртулганы, а ону организастаарын харыылаар ужурлуг профэвилел организациязындан негелдени база кошкаткан. Чижээ, чарыштың болгаш социалистиг хүлээлгелерниң күүселдезиниң түңнелдерин чырыдар тускай самбыра бо чылдың августан бээр куруг туруп турар. Мурнакчы дуржулганың школазын мооң мурнунда фабрикага тургускан турган. А ол школа бодунуң ажылын сөөлгү үеде соксаткан.

Чамдык коммунистер СЭКП Уставының негелделерин хажыдып, кежигүн дадывырын безин чогуур үезинде төлевейн турда, партия организациязы, ооң бюрозу өй-шаанда хемчээн албаан болгаш айтырыгны принципиалдыг ёзу-биле тургуспаан. Чижээ, коммунист А. Харатова бо чылын сес айларның дургузунда кежигүн дадывырын төлевээни партия организациязының отчёт-соңгулдалыг хуралынга илерээн.

Күш-ажылчы бо коллективте идей-политиктиг болгаш аажы-чаң кижизидилгезиниң херээн кошкак деңнелге тургускан түңнелинде күш-ажылдың сагылга-чурумунуң деңнели база чавыс болуп турар. Чижээ, 1980 чылдың чүгле тос айларының дургузунда безин 489 кижи ажыл шагын бүдүн хүн үскен.

Фабриканың коммунистериниң отчёт-соңгулдалыг хуралын бир ай бурунгаар чарлаан турган. Ынчалзажок хуралга белеткел кошкак болган. Чижээ, 30—40 хире минутаны илеткелчи дилээн, а херек кырында отчёт илеткел 20 минута безин четпейн, дооступ калган. Отчёт илеткелди чугаалажып көөрүнче эгелеп киреринде хуралдың даргазы чарлааш, кым баштай сөс алырын айтырган. Хуралга олурган коммунистерден кым-даа сөс дилевээн болгаш 7 минута иштинде ыржым болган. А кажан хурал даргазы туруп келгеш, коммунист В. Седовага сөс бээрге:

— Менде хөй чугаалаар чүве чок. Ынчаарга мен фабрикада эки турачы улусчу дружина командири кижи мен. Бисте 40 ажыг дружинниктер бар, ынчалзажок корум-чурум камгалап, дежурныйлаарынга чүгле 7-8 хире киржип турар — деп чугаалааш, олуруп алган.

Ооң соонда санал-оналдар отчёт-соңгулдалыг хуралга чоорту иделкейжээн. Партия организациязының бюрозу хөй-нийти организацияларынга, ылангыя ажылчын болгаш комсомол комитеттеринге даянмайн, оларны ёзулуг удуртпайн келгенин коммунист Н. Макарова чугаалаан. Фабриканың ажылчыннарының барык 80 хуузу аныяктар болгаш ВЛКСМ комитединиң учёдунда 140 ажыг комсомолчулар бар. Ол дээрге коллективте улуг күш. Ынчангаш партия организациязы комсомол ажылынче, аныяктарның коммунистиг кижизидилгезинче кичээнгейни доктаамал угландырар ужурлуг турган.

Социалистиг чарышты мооң соңгаар дээштиг, массалыг болдурары, ооң түңнелдерин чогуур үезинде үндүрери, тускай самбырага чырыдары, мурнакчы дуржулганы калбартыр, дааранықчыларның техниктиг өөредилгезин организастаары эргежок чугула деп, коммунистер Г. Кукарцева, Р. Сумбаа олар саналдарынга демдеглээннер.

Партия организациязының ажылында илерээн четпестерни шиитпирлиг чайладырынче, коллективте кижизидилге ажылын комплекстиг чорударынче угланган сорулгаларны отчёт-соңгулдалыг хуралга тодараткан.

А. ДУГЕРЖАА.

— Сарлык кадарары белен эвес ажыл—деп, «Дөң-Терезин» совхозтуң мурнакчы сарлыкчызы Моңгуш Демир-оол чугаалады. — Ылангыя харчамы улуг, хат-шуурганныг кыжын кончуг берге. Сарлыктар оът дилеп, каш-каш километрни эртип чоруй баар. Оларның онча-мендизин хайгаарап, туда кадарар херек. Сарлыктар мартта оолдап …лээр.

Моңгуш Сюрюнчапович Демир-оолдуң коданында 300 ажыг сарлык бар. Бо чылын ол чаңгыс баш-даа сарлык хоратпаан. Бүрүн менди. Чайын семиртип алганы база эки. Олар кышты хүр ажар дээрзинге ынанып болур. Эрес-кызымаккай кадарчы сарлыкка бээр сигенин база четчир кылдыр белеткеп алган.

Н. ЧЕМЕЗОВ.

ЧУРУКТА: «Дөң-Терезин» совхозтуң сарлыкчылары Моңгуш Демир-оол (солагай талазында) биле Кужугет Дамбра.
В. КУДРЯВЦЕВТИҢ фотозу.

Барын-Хемчик район.

Хоорай, суурларывыс аян-шинчизи

Республиканың хоорай, суурларында күскү чаагайжыдылга ажылдары кидин түлүк.

Чаагайжыдылга—бүгү ниитиниң херээ. Ынчангаш улуг, биче чурттакчылар хоорай, суурларны чаагайжыдып, тарымал үнүштерни олуртпушаан, аштарганы чорудуп, чурттакчылыг черлерни улам аян-шинчилиг болдуруп турарлар. Бо хүннерде чурттакчылыг черлерде күскү чаагайжыдылга ажылдары калбарган. Аңаа хамаарышкан чагаалар редакцияга доктаамал кээп турар. Ооң авторлары чурттап турар хоорай, суурларында чаагайжыдылга ажылдарын канчаар тургусканын бижип турарлар. Чамдык бижикчилерниң чагааларын мооң адаанда парладывыс.

ҮЛҮҮ УЛУГ

Хоорайывыстың чыл келген тудум-на улам чаагайжыттынып, аян-шинчи кирип, чараш апар чыдарынга кым өөрүвес боор. Хоорайның чурттакчыларының аңаа киириштирип турар үлүү улуг.

Насќы болгаш чайгы үелерде хоорай чаагайжыдылгазының талазы-биле көскү ажылдар кылдынган. Нийти күш-биле 4677 дөс ыяш немей олуртунган, хоорайның Найырал кудумчузунда 7920 дөрбелчин метр газонну чаарты кылган. Магистральная кудумчузунда чаа аллеяны тургускан. Шагаан-Арыг аллеязын улам чаагайжыдып, тарымал үнүштерни немей олурткан.

Кызыл хоорайның № 3 тус хайжыттынган тудуг эргелелиниң коллективи (начальниги В. А. Миронов) хоорай чаагайжыдылгазынга идепкейлиг киржип турар. Ылангыя хоорайның төп кудумчуларының бирээзи Кочетов кудумчузун эде кылып, алгыдап ажылга оларның киржилгези улуг. Удавас ол кудумчу улам көрүштүг болу бээр. Күскү чаагайжыдылга үезинде аңаа тарымал үнүштерни олуртуп, чаагайжыдып, улуг ажылдарны чорудар.

Хоорай чаагайжыдылгазынга идепкейлиг киржип, хамаарыжыр девискээрин эрыг-шевер тудуп турар коллективтер эвээш эвес. Чижээ, № 4 школаның, автоорук техникумунуң башкылар, өөреникчилер, сургуулдар коллективтери, респотребсоюзтуң ажылдакчылары болгаш оон-даа өске чамдык коллективтер хамаарыжыр девискээринге ыяштарны чылдың-на немей олуртуп, чаагайжыдылга талазы-биле көскү ажылдарны кылып турарлар. Оон-биле кады чаагайжыдылга айтырыынче шоолуг кичээнгей салбас, ону ийиги черниң айтырыы кылдыр көөр чоруктар чамдык албан организацияларда, күш-ажылчы коллективтерде бар.

Бо хүннерде чер-черде күскү чаагайжыдылга ажылдары чоруп турар болгай. Ынчангаш аңаа идепкейлиг киржип, кудумчуларга, аллеяларга тарымал үнүштерни немей олуртуп, бок-кузуругну аштап-арыглаар херек. Ол ажылдардан бистиң хоорайывыс улам-на чаагайжып, көрүштүг болур.

М. АШАК-ООЛ.

«БОКТУГ-ДӨҢ»

Чурттакчылыг черлерни улам чаагайжыдар, оларны үлегерлиг, корум-чурумнуг суурлар болдурар талазы-биле Эрзин райкүүскому (даргазы Н. В. Чындыгыр), Эрзин көдээ Соведи (даргазы С. Сарыгбан) сөөлгү чылдарда элээн ажылдарны кылып чоруткан. Район төвү Эрзин суурда корум-чурум мооң мурнундагызынга бодаарга, көскүзү-биле экижээн, суурда хөй-хөй өг-бүлелер янзы-бүрү ногааларны, чечек-чимисти тарып олурткан. Ындыг болза-даа чүгле чаагайжыдылга талазы-биле безин каракка илдигер, оюп эртериниң аргазы чок чамдык четпестер район төвүнде безин ам-даа хөй. Хүн бүрү бокту таптыг ажыт-чажыт черже ырадып, эмгелиг кылдыр төкпеске «Ыракка ыңдынчыг, чоокка чованчыг» апаар.

Эрзин көдээ Соведи бок төгер черни таптыг чурумчудуп албааныңдан суур мурну дөң кыры бок-биле долган. Ону тус черниң чурттакчылары «Боктуг-Дөң» дижир. Эмге-сексе чок хөй бок ол дөңнү атка-баа чедиргени ол. Мурнуу ховуда хөй малдыг ийи совхозтуң малчыннары, тускай эртемниглери, ырак-чоокта келген херек-чоруктуг кижилер кыжын, чайын машиналыг, аът-хөлдүг ынаар «Боктуг-Дөң» таварты шуужар. А найысылал Кызыл хоорайдан ужуп келген пассажир самолёду таптыг-ла ол дөңнүң кыры-биле чавызап келгеш, боктан биче-ле озалааш хонар. Дөңнүң «ээлери» —черлик ыттар ында ээрген, а дүне улаан-даа турар.

Районнуң көдээ Советтериниң хүү чоңдан мал хүлээп алыр пунктузунуң база Тес кыдыында чурттап олурар кырганнарның малынга бокка чыылган черлик ыттар бир чамдыкта когаралды-даа чедирип турар. Эрзин көдээ Соведи айыттынган четпестерни кичээнгейге албайн келген. Чер чедишпес дээр эвес, бок төгер черни чоннуң чооң оруундан, самолёт ужудар аэродром кыдыындан, чаа эмнелге чоогундан ырадыр үе ам черле келген.

С. МОНГАЛ.

ИДЕПКЕЙЛИГ КИРЖИП...

Ажылым аайы-биле Тээли суурга бо чайын чордум. Суурнуң кудумчуларының чаартынып, чаагайжыттынганының дораан эскерип кагдым.

Ылангыя Ленин кудумчузунуң чаагайжыттынганы эки. Ында чаңгыс одуруг кылдыр олурткан тарымал үнүштер ногаарарып, кудумчуну уламна аян-шинчи киирип турар. Райкүүском биле аалчылар бажыңының аразында шөлде В. И. Ленинге тураскаалды тургускан. Ында оруктарны асфальтылааш, ийи талазында ыяштар олурткан. Өң-баазын чечектер частып, чечектелип келген турда көөрге аянныы аажок.

Өреге бүрүзү девискээриң чаагайжыдып, тарымал үнүштерни, чечектерни олурткан, огородтуг өг-бүлелерниң саны база хөй. Аңаа суурда херээженнер чөвүлелиниң болгаш тус-тус агитквартираларының киирип турар үлүү улуг. Оларның удуртулгазы-биле субботниктерни эрттирери чаңчыл болу берген.

Эң эки чаагайжыттынган девискээрлиг чуртталга бажыны дээш социалистиг чарышка өг-бүле, агитквартира бүрүзү идепкейлиг киржип турар. Суурнуң чурттакчыларындан Х. Мукулай, А. Чимит, И. Мукучай, Т. Бойко, Т. Сат оларның бажыңнарының девискээри өскелерге үлегерлиг. Ында олурткан георгиннер, гладиолустар, астралар чечектели берген турда көөрге чаражы кончуг.

Чечектерни кажан, канчаар олуртуп өстүреринге, ногаа аймаан чемге канчаар ажыглаарынга болгаш ону дузап, шыгжап алырынга хамаарышкан айтырыгларга өөредиглиг кичээлдерни агитквартира бүрүзүнге чазын-на эрттирген. Суурнуң херээжен чону тускай эртемниглерниң кылган беседаларындан хөй ажыктыг чүүлдерни билип ап, ажыглап турарлар. Ынчангаш дыка хөй өг-бүлелер ногаа аймаан дузап, кышка белеткеп алган.

Октябрь айны суур чаагайжыдылгазының айы кылдыр чарлаан. Көдээ Советтиң күүскомунуң болгаш ооң суур чаагайжыдылгазының талазы-биле доктаамал комиссиязының тургускан планын ёзугаар, коллектив бүрүзү кылыр ажылдарын тодараткан. Суурнуң албан организация черлериниң, чуртталга бажыңнарының девискээринге ыяштарны, чадаң үнүштерни немей олуртуп турар. Агитквартираларның чурттакчылары тус-туста чечектерниң үрезиннерин чыып ап, келир чазын чогуур үезинде тарыырынга белеткээн.

Чоокта чаа эң эки чаагайжыттынган агитквартира дээш чарыштың түңнелин үндүрүп, тиилекчилерни илереткен. Чайгы чаагайжыдылганың түңнели-биле «Дамырак», «Отчугаш», «Хемчик» агитквартиралар чарышка тиилекчи болганнар. Чоннуң чурттап турар чериниң аайы-биле оларның чорудуп турар ажылы бүгү талалыг, дээштиг бедик. Ынчангаш ук агитквартираларның чурттакчылары демниг ажылы-биле чарышка мурнааннар.

Тээли суурда чаагайжыдылга ажылынга идепкейлиг киржип турар албан организациялар бар. Чижээ, районнуң хереглекчилер ниитилелиниң ажылдакчылары, ортумак болгаш № 2 сес чыл школаларының башкылар, өөреникчилер коллективтери девискээрин көрүштүг кылдыр чаагайжыдып, улуг ажылдарны кылган.

Суурнуң чаагайжыдылгазында өскелерге үлегерлиг, көскү ажылдар кылдынган. Ону суурнуң нийти байдалы херечилеп турар. Оон-биле кады ында ам-даа чедир шиитпирлеттинмейн турар чамдык айтырыгларның барын эскердим. Чижээ, Степная, Сельская, Малчын кудумчуларының чаагайжыдылгазы өскелерниңге четпес. Ыяштар ында эвээш. Чамдык чуртталга бажыңнарының девискээринде огород чок, чечек, тарымал үнүштер олуртуп өстүреринче ында шоолуг-ла кичээнгей угландырбайн турары илден.

Чаагайжыдылга — бүгү ниитиниң херээ болган төлээде төрээн суурун улам арыг-шевер, чараш тургузарынга идепкейлиг киржири чугула. Ынчангаш улуг-биче чурттакчылар аңаа үлүүн киириштирип, демниг ажылдаар апаар.

М. ФИЛИМОНОВА.
Бай-Тайга район.

Шожап Соян-оолович Базыр—ийиги класстың чолаачызы. Ол Эрзин районнуң «Мөрен» совхозунда хоочун, арга-дуржулгалыг чолаачыларның бирээзи. Ол ында чээрби ийи чыл улаштыр ажылдап, мурнакчыларның одуруун доктаамал баштап турар. Оңгу беш чылдың доозунчу чылында Ш. С. Базыр 90000 тонна-километрни эртер хүлээлгелиг тургаш, алды айлар иштинде планныг оналдазының хөй кезиин күүседип, 3 тонна кывар чүүлдү болгаш эвээш эвес артык кезектерни камнап алган.

Бо хүннерде Ш. С. Базыр ук ажыл-агыйның Үнегети деп черде № 2 хойжу база хову-трактор бригадазынга суг сөөртүп чедирер хүлээлгезин кызымаккай күүседип турар. Ш. С. Базыр совхозта чолаачылар ортузунда социалистиг чарыштың чаңгыс эвес удаа тиилекчизи, Ленинчи юбилей медалының эдилекчизи.

ЧУРУКТА: чолаачы Ш. С. Базыр.

В. КАРА-САЛДЫҢ сөзү, фотозу.

ҮРГҮЛЧҮЛЕВИШААН

Жданов аттыг совхозтуң ажыл-ишчилери оңгу беш чылдың доостур чылының кыжынындан нийтиниң малын хүр ажырар сорулганы салгаш, 2700 тонна сигенни белеткээн, 2500 тонна сенажты, 3000 тонна силосту салган.

Совхозтуң мал чеми белеткекчилери сиген кезилдезин ам-даа үргүлчүлевишаан. Ооң-биле кады белеткеттинген бодуун мал чемнерин кыштагларже сөөртүрүн база организастаан. Ам барык-ла бүгү сигенни кыштагларда, фермаларда сөөртүп чедирген.

Дужут ажаалдазын база чорудуп турар. Кестинген аңгыстан 1100 тонна саваңны сараттаан. Ону удур-ла тырып боодалдааш, кыштагларже сөөртүп турар.

Мал чеминиң белеткелиниң үезинде чарыштың негелдезин ёзугаар, ооң түңнелин беш хонуктап үндүрүп, тиилекчилерге шаңнал-мактады тыксып турган чорук ажылды дүргедедиринге идиглиг болган.

Механизаторлар Седип Маадыр-оол, Василий Ондар, Доңгак Чогуур, Кыргыс Хемчикей, чолаачылар Ажы Эдер-оол, Моңгуш Болат-оол, Виктор Серен олар мал чеминиң белеткелинге үлегерлиг ажылдаан.

Д. ШУЛУУ.
Улуг-Хем район.

«Шынга» харыы

ЭДЕ КЫЛЫР

Редакцияга август төнчүзүнде Тес-Хем районда чагаа келген: Самагалдайның харылзаа белдирииниң телефон харылзаазының багай ажылдап турарындан районда совхозтар төптери-биле болгаш суурда албан организация черлери-биле харылзажыры берге дээрзин бижээн.

Республиканың харылзаа талазы-биле бүдүрүлге-техниктиг эргелелиниң электри-харылзаа албанының начальниги Ю. О. Сарыгларның редакцияга дыңнатканы болза:

Самагалдай суурга 1972 чылдан бээр 300 номерлиг автоматтыг телефон станциязы долузу-биле эптеттинген болгаш ажыглаттынып турар.

Районнуң совхозтарында телефон харылзаазының доктаамал эвес ажылдаарының факт-барымдаалары ам-даа бар. Ылангыя ындыг таварылгалар Ак-Эрик биле Белдир-Арыг суурларының аразында телефон шугумнарында боор турар.

Ол суурлар-биле телефон харылзаазын экижидери-биле харылзаа белдирииниң коллективи амгы үеде чамдык ажылдарны кылып турар. 1980 чылдың сентелге ажылдарының үезинде Самагалдай— Белдир-Арыг аразынга чаа телефон шугумун шөйген, ынчангаш бо чылдың октябрьдан эгелеп ында телефон харылзаазы доктаамал болган.

Ол ышкаш Ак-Эрик суур-биле доктаамал телефон харылзаазы 1980 чылдың октябрь төнчүзүнге чедир хуусаада хандыртынар. Ону чедип алырда Самагалдай—Ак-Эрик аразының участогунуң В-3-3 аппаратуразын септээр апаар.

Бо бүгү айтырыгларны шиитпирлээри-биле харылзаа эргелели харылзаа белдирииге специалистер-биле бо чылдың октябрьда неделя дургузунда дузалаар.

Айтырыңар—харыылап берээл

КӨДЭЭ ЧЕРЛЕРДЕ СПЕЦИАЛИСТЕРГЕ ЧИИГЕЛДЕЛЕР

Көдээ черлерде доктаамал ажылдап, чурттап чоруур эмчи, башкы болгаш көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглеринге кандыг материалдыг чиигелделер турарыл? Оларның чурттап орар бажыны, одаар чүүлү, сайгылгаан хөлезини дээш төлевир кандыг болурул? Ол ышкаш өгнүң бир ээзи тускай эртемниг, а өске бирээзи чок дижик, бо таварылгада чурум кандыгыл? Бо айтырыгны солун дамчыштыр харыылап бээрин Кызыл районда «Шамбалыг» совхозтуң тускай эртемниглери М. К.-Х. Ондар, Д. В. Мөге-Хүрен, О. Д. Ондар олар «Шын» солуннуң редакциязындан дилээн.

Оларның ол айтырыынга профоблчөвүлелдиң юрист-консультантызы Анай-оол Ховалыгович Ажинниң харыызын мооң адаанда парладывыс.

ССРЭ-ниң Дээди болгаш тускай ортумак өөредилге министерствозунуң 1968 чылдың март 18-те бадылааны «ССРЭ-ниң дээди болгаш тускай ортумак өөредилге черлериниң доозуп турар аныяк специалистерниң тускайлап хуваар дугаында» Дүрүмүнүң 34-кү пунктузун ёзугаар оларны чурттаар бажыңнар-биле ажылдаары-биле келгени албан организация болгаш бүдүрүлге черлери боттары хандырары көрдүнген.

Чурттуң дээди болгаш тускай ортумак өөредилге черлерин доосқан аныяк специалистер көдээ черлерге, ажылчын суурларга ажылдап, чурттаары-биле келгенде, оларга хамаарыштыр онзагай чиигелделерни тургускан. Олар көдээ черлерде ажылчын суурларда мурнуку үелерден бээр доктаамал ажылдап турар эмчилер, башкылар болгаш көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери-биле бир дөмей чурттаар бажыңнар, одаар болгаш чырык-биле халас хандыртынар. Бир эвес оларга берген бажыңнар төп одалгада коштунмайн турар болза, оларга одаар чүүлдү халаска белеткеп, сөөртүп бээри көрдүнген. Аныяк специалистерниң ажылдап келгени школалар, кадык камгалал черлери боттарында чуртталга фондузу чок болза, ол-ла организацияларның дилээн ёзугаар чер-чер Советтериниң улус депутаттарының күүсекчи комитеттери хандырар ужурлуг. Бо таварылгаларда, үстүнде айыткан ышкаш, бажың, одалга болгаш чырык халас болур.

Бо чиигелделер тускай ортумак болгаш дээди эртемниг кадрларның боттарынга эвес, а өг-бүлезинде кады чурттап турар кежигүннеринге база дорт хамааржылгалыг. Айыткан чиигелделерни башкы азы эмчи өг-бүлениң херээжен-даа, эр-даа ээзи ап болур. Мындыг чиигелделер көдээ черлерде, ажылчын суурларда чүгле доктаамал ажылдап, чурттап турар специалистерге хамааржыр.

Эмчилер, провизорлар, фармацевтер, ортумак эртемниг эмчи персоналы, башкылар көдээ черлерге, ажылчын суурларга ажылдап турган пенсия алыр назыны четкенде олар база өг-бүлезиниң кежигүннери бажың, чырык болгаш одалга-биле халас хандыртынар эргези хевээр артар. Бо чиигелделерни үстүнде айыткан кижилер чүгле көдээ черлерге, ажылчын суурларга ажылдап, чурттап турган ажыглап болур. Пенсионер башкы азы эмчи хоорайда чурттап турар ийикпе, азы чурттаары-биле хоорайже көшкенде олар боттары-даа, өг-бүлезиниң кежигүннери-даа бо чиигелделерни чидирер. Эмчилер, башкылар чиигелделиг пенсияже үнерде оларның көдээ черлерге, ажылчын суурларга боттарының тускай эртеми-биле ажылдаан нийти ажыл стажы 10 чылдан эвээш болур. Үстүнде айыткан эмчилерге, башкыларга база көдээниң өске-даа специалистеринге чуртталга бажыңнарының чуртталга шөлү артыкка бердине бергенде азы кандыг-бир чылдагаан-биле хосталып, артыктап бергенде артык чуртталга шөлү дээш акша тыртпас ужурлуг.

Бо бүгү чиигелделер СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1968 чылдың июль 5-те үнген доктаалының 20, 21 пунктуларында көрдүнген. Ол ышкаш көдээ черлерде, ажылчын суурларда чурттап турар эмчилер, башкылар болгаш көдээниң өске-даа специалистеринге хамаарыштыр бажың чаңының чер участоктарының нормазын углаттырган. Бир эвес өске улустарга нийти тургускан норма ёзугаар 0,15 га болза, оларга 0,25 га чедир чөпшээрээн. Үстүнде айыттынган кижилер назылап кырааңда, инвалид апарганда, оларны түр хуусаалыг шериг албанынче кыйгыртканда, өөренип чорутканда, оларның кады чурттап турары өг-бүлезиниң кежигүннери бажың чаңының участоктарын углаттырган норма ёзугаар хевээр ажыглаар эргелиг.

Школаларда, уруглар бажыңнарында ажылдап турар башкылар, кижизидикчилер болгаш чырыдыышкын шугумунуң өске-даа ажылдакчыларынга көдээ черлерге, ажылчын суурларга боттарының чедип алган эртеминиң аайы-биле хөй чылда ажылдааны дээш чиигелделиг пенсияны тыпсып турар. Ынчан оларның нийти башкылаан стажы 25 чылдан эвээш эвес болур ужурлуг. Ол ышкаш эмчилер болгаш кадык камгалалының өске-даа ажылдакчыларынга чиигелделиг пенсияны база-ла көдээ черлерге, ажылчын суурларга боттарының тускай эртеминиң аайы-биле 25 чыл ажылдаанда тыпсып болурун айыткан.

Бир эвес эмчи ажылдакчызы кижи хоорайларга, ажылчын суурларга база көдээ черлерге холумак ажылдап чораан болза, боттарының тускай эртеминиң аайы-биле хөй чылдарда ажылдааны дээш чиигелделиг пенсияны тыпсырда 30 чылдан эвээш эвес ажыл стажы херек.

Чоннуң байлаан хумагалаар

ЭЭ ЁЗУ-БИЛЕ КӨӨР

Октябрь 9-та үнген № 235 «Шынга» «Чоннуң байлаа—бүгүдениң» деп ажык чагааны бистиң бригаданың кежигүннери база кичээнгейлиг номчуп таныштывыс. Ылангыя тудуг материалдарын камнап, хумагалаар болгаш чөп ажыглаар талазы-биле айтырыгны көдүрүп турары черле чөп деп санаар бис. Чамдык тудуг шөлдеринде эң чугула тудуг материалдарының үрелип, чидип турары чажыт эвес болгай. Бо талазы-биле четпестер бисте база барын манаа чугаалавышаан, чамдык бодалдарымны илергейлекседим.

Бистиң бригадавыс комсомолчу-аныяктар коллективи. Оон кежигүннери колдуу профтехучилище дооскан кыстар. Бригаданың составы чыл бүрүде-ле немежип, чаа кижилер кээп турар. Олар ажылдап шыдаар аргалыг, дөскел чок чалыы энергиялыг. Оларны мергежилге өөредип, сырый каттыштырарының бүгү хемчеглерин бодумнуң таламдан ап келдим. Ынчалза-даа бригада кежигүннериниң тарап эгелээни хомуданчыг. Оон чылдагааны-ла хөй. Чижекке оларның октябрьда ажылдаан хүннерин ап көрээл. Айның эгезинден ооң бирги чартыынга чедир бригаданың 36 кежигүннери ниитизи-биле чүгле 200 ажыг рубль ажылдаан. Мындыг ээзээш төлевирниң чылдагааны чүдел? Тудуг механизмнериниң чогунда, хоюдугуң ээзэжинде. Биске ону сөөртүп эккелбейн турган. Чүге дизе «норма-комплект» агрегады тудугнуң девискээринде белен чыдырда-ла биске тургузуп бербээн. Бо ажылды улуг прораб В. Н. Пойлов харысалга чок көрген деп санаар бис. Байдал ындыг турбуже агрегатчиктер боттарының бригадири-биле кады хүн бүрүде арагалап, үстүнде агрегатты тургузуп бээр дээривиске кабель болгаш өске-даа чүүлдер чок деп чылдак хап турганнар. Херек кырында олар биче механизация эргелелинде бар болгай. Бо ажылды мастер кижи бодунуң холунга алыр-даа ужурлуг. Бистиң ындыг берге байдалдан уштур дээш сөөртүп эккеп турар хоюдуг кудар элээн каш демир доскаарларны объект чанынга тургузуп каан нар. Ынчалза-даа ону самосвал-биле доскаарларга канчап кудар боор.

Ооң ээзээш-бичези доскаарларже кирип, артканы черже төктүп, ажылдаар аргажок кылдыр кадып, курган чыдар. (Адаанда чуруктан ону көрүңер). Бригаданың кыстары ону мастероктар, калбак ыяштар-биле бөлүп алыр ужурга таваржып келген. Бир ээзэ хоюдугну дүштеки чем чоокшулап орда эккелген болза, дүштевейн баргылаар бис. Ол үнелиг тудуг материалын оскунмас дээш бар-ла күжүвүстү ынаар мөөңнептер бис.

Бистиң эргелелдиң удуртукчуларының талазындан бо четпестер-биле эптежип олурары черле таарышпас. Ынчангаш үстүнде чугаалаанывыс агрегатты бистиң тудуг объектизинге дарый тургузуп бээри, бригада кежигүннериниң ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузары негеттинип турар.

Бо база-ла камналга болгаш хумагалыг чорукка хамааржыр айтырыг деп санап турар бис.

Г. ГРАЧЕВА,
Кызылдың № 48 тудуг эргелелинде бригадир.
А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЬ

СЭТА БОЛГАШ ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛБЫРЛАР

Тайбың болгаш кады ажылдажылга дээш демиселдиң авангардында

Өртемчей кырынга тайбың дээш, улустарның айыыл чок чоруу болгаш аас-кежии дээш могаг-шылаг чок шылгараңгай демиселчи, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневке Тайбың болгаш кады ажылдажылга дээш «Алдын Меркурий» деп делегей шаңналын тывысканынга өртемчейниң милли-он-миллион бөдүүн кижилери, политиктиг болгаш хөй-нииити ажылдакчылары изиг байырын чедирип турар. Ол бедик шаңнал — тайбың дээш, делегейниң кады ажылдажылгазын калбартыр база ханыладыр дээш чаагай демиселге СЭКП-ниң болгаш Совет күрүнениң удуртукчузунуң улуг салыышкынын бедии-биле үнелеп көргени болуп турар.

«Алдын Меркурий» шаңналдың Хүндүлүг делегей комитединиң оралакчы президентизи Энрике де Ла Мата Горостисага мынча деп медеглээн: «Чавырлыышкынны болгаш тайбыңны быжыглаарынга, янзы-бүрү чурттарның болгаш улустарның арызынга дең эргелиг кады ажылдажылганы калбартырынга Л. И. Брежнев дарга кайгамчык хөй күжүн берип турарын бүгү делегей эки билир. Бөгүн бистер тайбыңның байдалында чурттап турарывыс — Совет Эвилелиниң болгаш ооң удуртулгазының улуг ачы-хавыязы-дыр. А тайбың дээрге — кижи төрелгетенниң өндүр-чаагай чаалап алыышкыны болгаш чаагай чоруу-дур».

«Алдын Меркурий» деп делегей шаңналын совет удуртукчуга тывысканы — делегейниң экономиктиг харылзааларын калбартырынга ССРЭ-ниң киирген болгаш киирип-даа турар улуг салыышкынының база бир чаа херечизи-дир деп, итали-совет садыг палатазының чиңгине секретары Эмилио Рокки онзалап демдеглээн. Дүшкүүрлүг чоруктуң, чөрүлдээлерниң болгаш маргылдааларның байдалында садыглажылга чедиишкинниг хөгжүп шыдавас. Ынчаарга делегейниң экономиктиг кады ажылдажылгазы — тайбыңны болгаш күрүнелерниң база улустарның арызынга чаагай харылзааларны быжыглаарының чугула фактору болуп турар. Чөөн болгаш Барыын чүктерниң арызынга садыг харылзаалары ийи талаларның кайызынга-даа ажыктыг, ынчаарга дең эргелиг садыг харылзааларын калбартыры — чавырлыышкынның болгаш тайбыңның херээн камгалаары-дыр.

Массалыг узуткаашкынның боо-чепсектерин ээвээш санныг күрүнелерниң холунда мөөңнелген бистиң амгы дүвүреңниг үевисте делегей садыглажылгазының тайбың ролю дыка улгадып турар деп, Венгрияның «Несабадшаг» солуну демдеглээн. Янзы-бүрү социал тургузуглуг күрүнелерниң арызынга дең эргелиг экономиктиг кады ажылдажылгазы дээш Совет Эвилели могаг-шылаг чокка демисежип турар. Ынчаарга Американың Каттышкан Штаттары ышкаш чавырлыышкынга ежээтен империалистиг бөлүктер делегейниң экономиктиг кады ажылдажылгазынга улуг моондакты таварыштырып турар.

Делегейниң дүшкүүрлүг чорууң улам-на өөскүдеринче, боо-чепсекти эндере бүдүреринче угланган Американың Каттышкан Штаттарының угланыышкыны делегей харылзааларын баксырадырынга, дайын айыылын күштелдиреринге чедирип турар. Шак ындыг айыылдыг угланыышкын улустарның, ооң иштинде америк улустуң эрге-ажыынга дүүшпейн турар деп, СЭКП Төп Комитединиң Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежнев «Оксидентал петролеум» фирманың директорларының баштаар чериниң даргазы А. Хаммер-биле чоокта чаа беседазынга айыткан.

Маргыжып-даа бөлур, янзы-бүрү чугаалажыышкыннарга аңгы-аңгы туруштарны-даа ээлеп болур, а ынчалзажок Совет Республиканың болгаш бүгү капиталистиг делегейниң арызынга шын садыг харылзаалары кедизинде барып чайлаш чок калбарар апаар деп, улуг Лениниң баш бурунгаар өттүр сеглээн чугаазын «Алдын Меркурий» шаңналды тыпсып турда, Л. И. Брежневтиң сагындырып айытканын Францияның «Спейшим» фирмазының президентизи Пьер Бийкок онзалап демдеглээн. Владимир Ильич Лениниң ол чугаазын амыдырал бүрүнү-биле бадыткаан. Барыын болгаш чөөн чүктерниң арызында экономиктиг харылзаалар калбарып турар. Ындыг харылзаалар эргежок чугула, чүге дээрге садыг харылзаалары — улустарның арызынга найыралдыг болгаш бот-боттарын билчирин быжыглаарының чугула фактору болуп турар.

Совет Эвилелиниң тайбыңга ынакшылдыг политиказын делегейниң хөй-нииитизиниң эң-не янзы-бүрү бөлүктери калбаа-биле чүүлдүгзүнүп, деткип турарын «Алдын Меркурий» шаңналды совет удуртукчуга тывысканы тодаргай херечилеп турар-дыр деп, Панаманың Улус партиязының Төп Комитединиң Чиңгине секретары Рубен Дарио Соуса медеглээн. СЭКП-ниң, совет чурттуң чорудуп турар политиказы тайбыңны камгалаарынче, бүгү күрүнелер-биле чаагай харылзааларны калбартырынче угланган. Социал-экономиктиг чугула чаартылгаларны боттандырып турар хөгжүп орар чурттарга ол политика дыка улуг ужур-дузалыг, чүге дээрге, ол чурттар ССРЭ-ниң деткимчезинге даянып, ооң-биле кады ажылдажылганы калбартпышаан, аш-чутту, хожудаңгай чорукту узуткап, делегейниң империалистиг монополияларының ыйыышкынынга удур демисежип турар.

Бистиң өртемчейивиске тайбыңче болгаш кады ажылдажылгаже оруң садыг харылзааларын дамчыыр болгай. А садыглажыр төлээде, чугаалажыышкыннарны кылыры, боттарын билчири эргежок чугула. «Алдын Меркурий» деп делегей шаңналын Л. И. Брежневке тывысканынга Мадагаскарның депшилгелиг хөй-нииитизи ынчангаш изиг байырны чедирип турар деп, Малагасийниң социалистиг Моним организациязының Политбюро кежигүнү, даштыкы садыг харылзаалар талазы-биле ол организацияның Национал секретарыаныйның удуртукчузу Габирель Рабеаримана чугаалаан. Мадагаскарның улузу дайынны күзевейн турар болгаш дайын белеткелдеринге удур шиитпирлиг демисежип турар. Кижи төрелгетенниң эң чугула сорулгаларын шиитпирлээринге — түреңги, аш-чутту, бижик билбес чорукту, аарыгларны узуткаарынга эргежок чугула кайгамчык хөй херекгилерни дайын белеткелдеринге империалистиг күрүнелер чарыгдап турар. Кады ажылдажылганы болгаш садыгны калбартып, тайбыңны быжыглавышаан, кижи төрелгетенниң ол чугула сорулгаларын ам чедиишкинниг шиитпирлеп болур.

Сарыылдыг политиканы чорударынче, делегейниң нарын айтырыгларын шиитпирлээрде ССРЭ-биле кады ажылдажырынче АКШ-ты «Алдын Меркурий» шаңналдың эдилекчизи совет удуртукчу кыйгырган-дыр деп, америк АП дээр информация агентилели айыткан.

(СЭТА).

ХӨЙ УРУГЛАРЛЫГ ИЕЛЕРНИ «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕН-БИЛЕ БОЛГАШ «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы

(Төнчүзү. Эгези № 240 «Шынга»).

БИИ-ХЕМ РАЙОНДАН

Сес уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң алдары» орденниң I чергези-биле

Тамара Яковлевна **Андросова** — «Саян» совхозтуң ажылчыны.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Любовь Владимировна **Максимова** — Туран хоорайда өг-бүле ээзи.

Валентина Евгеньевна **Нефедова** — Севи суурда өг-бүле ээзи.

Чимистей Салчаковна **Нончай** — «Саян» совхозтуң ажылчыны.

ТАҢДЫ РАЙОНДАН

Тос уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң алдары» орденниң I чергези-биле

Дортуй Түлүшевна **Агбай-оол** — Элегес суурда өг-бүле ээзи.

Чеди уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң III чергези-биле

Сенди Кыргысовна **Борбак-оол** — Элегес суурда өг-бүле ээзи.

Кара Достай-ооловна **Куулар** — ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң ажылчыны.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың I чергези-биле

Лидия Ивановна **Дагба-оол** — Балгазын суурда өг-бүле ээзи.

Калдар Кенденовна **Донгак** — ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң чолаачызы.

Мария Хомушкуевна **Монгуш** — Элегес суурда өг-бүле ээзи.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Зоя Хертековна **Марчын** — Кызыл-Арыгның дузалал школазының ажылчыны.

Клара Лакпаевна **Оюн** — С. Тока аттыг совхозтуң ажылчыны.

Нина Сотнамовна **Тюлюш** — «Революцияның чалбыжы» совхозтуң ажылчыны.

Екатерина Александровна **Ширяева** — Межегейниң музыка школазының техниктиг ажылчыны.

ТЕС-ХЕМ РАЙОНДАН

Тос уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң алдары» орденниң I чергези-биле

Дуюзенмаа Сыратовна **Балчакпан** — райпо ажылчыны.

Чеди уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң III чергези-биле

Көк Анчыевна **Бызаакай** — «Кызыгаар» совхозтуң ажылчыны.

Кызылдай Тараачыевна **Кала** — «Кызыгаар» совхозтуң ажылчыны.

Доол Натпитовна **Натпит-оол** — «О. Шынаа» совхозтуң ажылчыны.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың I чергези-биле

Уран Донгаковна **Ажы** — «О. Шынаа» совхозтуң ажылчыны.

Тамара Чамчыевна **Биче-оол** — «Чодураа» совхозтуң ажылчыны.

Нюра Ирбыш-ооловна **Бырынай** — Шуурмактың ыяш ажыл-агыйы пунктузунуң ажылчыны.

Шигжирмаа Монгушевна **Мамбырай** — Белдир-Арыг суурда өг-бүле ээзи.

Светлана Александровна **Чараш-оол** — Белдир-Арыг суурда бажың ээзи.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Кара-кыс Михайловна **Баян** — «Тес-Хем» совхозтуң ажылчыны.

Светлана Андреевна **Санчат** — Берт-Даг суурда өг-бүле ээзи.

Өнермаа Сундуевна **Суваан** — «О. Шынаа» совхозтуң ажылчыны.

Минчеймаа Баировна **Тумат** — «О. Шынаа» совхозтуң ажылчыны.

Анай Сандаковна **Чамыян** — Берт-Даг ортумак школазының башкызы.

Оюмаа Ортуновна **Шоолай** — Самагалдай суурда бажың ээзи.

ТОЖУ РАЙОНДАН

Сес уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң алдары» орденниң II чергези-биле

Тамара Шымдановна **Оттей-бен** — кадыкшылга школазының техниктиг ажылчыны.

Чеди уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң алдары» орденниң III чергези-биле

Дина Дарыгыевна **Кол** — «Тоора-Хем» совхозтуң ажылчыны.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Лидия Очуровна **Бичимей** — «Тоора-Хем» совхозтуң ажылчыны.

Зинаида Борисовна **Ендан** — кадыкшылга школазының башкызы.

Наталья Аковна **Күзенек** — «Май 1» совхозтуң ажылчыны.

Клара Максимовна **Наадым** — Ийи ортумак школазының библиотекары.

Кама Кыргысовна **Улачи** — «Май 1» совхозтуң ажыл-агыйы эргелекчизи.

Анна Аковна **Чөлдүрбен** — «Май 1» совхозтуң ажылчыны.

Анна Баянчыковна **Шимелге** — Ийи ортумак школазының техниктиг ажылчыны.

УЛУГ-ХЕМ РАЙОНДАН

Чеди уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң III чергези-биле

Өнермаа Араповна **Быштак-оол** — Көк-Чыраа суурда өг-бүле ээзи.

Бичии-Уруг Донгаковна **Керзенмей** — «Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң ажылчыны.

Тас Кыргысовна **Мижит-оол** — «Улуг-Хая» совхозтуң ажылчыны.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң I чергези-биле

Чолданай Түлүшевна **Ажы-оол** — «Найырал» совхозтуң ажылчыны.

Эремаа Кыргысовна **Кыргыс** — «Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң ажылчыны.

Күнзенмаа Ховалыговна **Маскыр** — «Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң ажылчыны.

Ховалыг Кызыл-ооловна **Ортун-оол** — Ак-Туруг ортумак школазының башкызы.

Көк-кыс Донгаковна **Ооржак** — Көк-Чыраа суурда бажың ээзи.

Алдын-кыс Достай-ооловна **Самбуужап** — «Улуг-Хая» совхозтуң ажылчыны.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

База-кыс Достай-ооловна **Шоюн-Нава** — Арыг-Үзүү суурда өг-бүле ээзи.

Раиса Кыргысовна **Аракчаа** — «Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң ажылчыны.

Нина Шалыповна **Шортан-оол** — Торгалыг кожээ Совединиң техниктиг ажылчыны.

Анчымаа Кыргысовна **Бадынам** — Хайыракан школазының башкызы.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. МЕНДУМЕ.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай,
1980 чылдың сентябрь 30.

АЛДАРЛЫГ ЮБИЛЕЙ

ЛОНДОН. (СЭТА). Великобританияның Коммунистиг партиязын тургусканындан бээр 60 чылынга тураскааткан байырлыг хурал чурттуң найысылалынга болуп эрткен.

Үш улуг күштер — социалистиг дем каттыжылгазының чурттары, национал-хосталгалыг шимчээшкин болгаш капиталдың чурттарында организастыг ажылчын база демократтыг шимчээшкин делегей төөгүзүнүң хөгжүлдезин тодаргайлап турар деп, Великобританияның Коммунистиг партиязының Чиңгине секретары Г. Макленнан байырлыг хуралга медеглээн. Империализмге удур демиселдиң нөдүрлүүшкүнүнге шиитпирлиг рольду Октябрьның социалистиг Улуг революциязы ойнаан деп, ол онзалап демдеглээн. Дарлалдың болгаш мөлчүлгениң кинчизинден кижи төрелгетенни хостаар дээш демиселге чаа үе-чаданы Россияга болган ол революция ажыткан.

Г. Макленнанның айытканы болза: «20—30 чылдарның аңгы тулчуушкуннары, Испанияга фашизмге удур демисел, делегейниң ийиги дайыны, тайбың дээш база Совет Эвилели-биле болгаш социалистиг өске-даа чурттар-биле найырал дээш демисел Великобританияның Компартиязының өзүлдезиниң база быжыкканының үндезини болган».

Боо-чепсекти, ылаңгыя ядролуг чепсектиң эндере бүдүреринче угланыышкынны консерваторларның чазаа чорудуп турар амгы үеде ажылчын аңгының демиселин улам идепкейжидери, тайбыңга ынакшылдыг бүгү күштерни сырый каттыштырары эргежок чугула деп, оратор демдеглээн.

Консерваторларның чазаа чурттуң ажылчы чоннарының эргелеринче болгаш хосталгаларынче халдаашкыннарны ажыы-биле калбартып, күш-ажыл кижилериниң амыдырал деңнелин чавызадып турар амгы үеде М. Тэтчерниң чазааның даштыкы политиктиг угланыышкынынга база экономиктиг политиказынга удур демиселге чурттуң депшилгелиг бүгү күштериниң чаңгыс эвин быжыглаары — коммунистерниң кол сорулгазы болуп турар деп, Великобританияның Коммунистиг партиязының Чиңгине секретары медеглээн.

«Бистиң эчис сорулгавыс — мөлчүлгеден болгаш дарлалдан хостуг ниитилелди Англияга тургузары болур. Ол сорулганы чедип алыр дээш демиселге ажылчыннарны, тараачыннарны Компартия сырый каттыштырып турар. Бистиң партиявыс — Англияда ажылчын шимчээшкининиң чарылбас кезии болуп турар» деп, оратор чугаалаан.

Партияның хоочуннары болгаш аалчылары байырлыг хуралга база чүве чугаалаан. Тайбың дээш, боо-чепсекти дүжүрер, чавырлыышкынны хамыладыр дээш демиселди улам-на идепкейжидериниң эргежок чугулазын олар онзалап демдеглээн.

Коммунистиг болгаш ажылчын партиялардан, ооң иштинде Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединден байырлыг чагаалар Англияның коммунистериниң адынга келген дугайында дыңнадыгны байырлыг хуралдың киржикчилери диккаттыг адыш часкаашкыннары-биле уткаан.

Каттышкан Штаттарда негр аныяктарның байдалы дыка берге. Чылдын-на он-он аныяк оолдар, кыстар хөй миллион ажыл чок кижилерниң санынга немежип турар. Кым-на ажыл тып алыр аргалыг болган болдур, олар кадыг-дошкун мөлчүгделге таваржып турар.

Аныяк-чалыы кижилерниң чедимес, түреңги болгаш бойлаан байдалы оларны аъш-чем дилеп, кудумчуларже тоянчоруурунче албадап турар. Олар аңаа барган, кем-буруу үүлгедикчилери идегеттер—оорларның, кара-таакпы садыглакчыларының холдарынга кирип, салдар-халдавырларынга алзып турарлар.

Аш-түреңги болгаш кем-херек үүлгедир чоруктан уштунарынга кордал, ажыл тып алырынга кордаа ышкаш, шак-ла ындыг идегел чок боор турар.

ЧУРУКТА: Нью-Йорктуң чурттакчызы бо аныяк негр оолдуң ындыг «концерттери» оон хөй кижилиг черлерден амыдырап аргастаныырынга дузалап турар.

Л. ПАХОМОВАНЫҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

ӨНЧҮК-ЧӨҢГЭЭЛЕР ҮРГҮЛЧҮЛЕВИШААН

ХАНОЙ. (СЭТА). Кыдаттың гегемонистиг чагырыкчылары Вьетнам Социалистиг Республикага удур чепсектиг өнчүк-чөңгээлерни болгаш нүгүлдүг пропаганданы соксатпайн турарын Вьетнамның информация агентилели дамчыткан. Кыдаттың артиллерия шериглери Вьетнамның соңгу талакы девискээринде Каобанг болгаш Хатуен можуларының районнарын бо чылдың октябрь 10-дан эгелээш, хөй удаа боолаан.

Кыдаттың чепсектиг бөлүк шериглери ол районнарже шургуп, тайбың суурларны база боолаан. Вьетнамның кызыгаарчыларының болгаш тайбың чурттакчыларының арызында балыглаткан кижилер бар болуп турар. Түс черниң чурттакчыларының эт-хөреңгизинге кыдат шериглер улуг когарадды чедирген.

Кыдаттың шериг суднолары Вьетнам Социалистиг Республиканың хемнер кызыгаарларын база хөй удаа үреп, вьетнам балыкчыларының амытынынга айыылды таварыштырып турганын Вьетнамның информация агентилели дыңнаткан.

ШЫЛГАРАҢГАЙ АЧЫ-ХАВЫЯАЗЫ ДЭЭШ

ГАВАНА. (СЭТА). ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтылары Леонид Поповка болгаш Валерий Рюминге Куба Республиканың Маадыры хүндүлүг атты тывыспышаан, оларны «Алдын Сылдыс» медаль-биле болгаш «Плайя-Хирон» орден-биле шаңнаарын Куба Республиканың Күрүне чөвүлели шиитпирлээн.

Кубаның Компартиязының ТК-зының Бирги секретары, республиканың Күрүне чөвүлелиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Фидель Кастроның ат салганы, чөвүлелдиң доктаалынга айытканын ёзугаар алырга, космос делгеминге төөгүде эң үр ужудуушкунну кылган совет космонавтыларга ол бедик шаңналды космосту шиңгээдип алырда кижи төрелгетенниң мурнунга шылгараңгай ачы-хавыяалыг болганы дээш тывыскан.

ПАРТОРГАНИЗАЦИЯЛАР СЕМИНАРЛАРЫ

МАПУТУ. (СЭТА). Партия организацияларының семинарлары болгаш чөвүлел хуралдары Мозамбик Улус Республиканың бүгү можуларында амгы үеде болуп турар. Партия тургузуунуң бирги национал кампаниязының түңнелдерин ол семинарларга болгаш чөвүлел хуралдарга үндүрүп, ийиги национал кампанияга белеткелдиң айтырыгларын чугаалажып, активчилерниң бригадаларын тургузуп турар. Активчилерниң ол бригадалары партия кежигүнүнге кандидаттарны белеткээр сорулгалыг.

1978 чылда болуп эрткен бирги национал кампания хамааржышас Мозамбиктиң төөгүзүнге чугула үе-чада болган. Ол кампанияның үезинде партияның хүрээлеңинге кирген хөй муң чаа кежигүннер партияның авторитедин улам бедик көдүрген болгаш ооң хүрээлениң быжыглаан. Чурттуң чаартылгазынга партияның удуртукчу ролю база бедээн. Күш-ажылчы чоннуң эң-не төлептиг төлээлекчилери партияның хүрээлеңинге кирген турарынче улуг кичээнгейни угландырып турар.

Партия ажылдакчыларының идеологтуг чөвүлел хуралдары бүгү можуларның төптеринге чоокта чаа болуп эрткен. Партия кадрларының өөредилгезинче, марксисчи-ленинчи теорияны оларның ханызы-биле шиңгээдип алырынче онза кичээнгейни чөвүлел хуралдарның киржикчилери угландырган.

Партия тургузуунуң чаа национал кампаниязы партияның удуртукчу ролюн бедидеринге, Мозамбикке чаа ниитилелди тургузарынга идиглиг болур ужурлуг деп, ФРЕЛИМО партияның Доктаамал политиктиг комитединиң кежигүнү Мариану Матшинья партия активиниң Софала можуга болган чөвүлел хуралынга онзалап айыткан.

ТУЛЧУУШКУННАР УЛАМЧЫЛАВЫШААН

БАГДАД. (СЭТА). Ирак болгаш иран шериглерниң арызында дүшкүүрлүг тулчуушкуннар үргүлчүлеп турар. Иранның нефть болбаазырадып кылыр төвү—Абадан хоорайны эжелеп алырынга кол күжениишкиннерни ирак шериглер мооңнеп турган. Ийи талаларның ужар чүүлү янзы-бүрү объектилерни бомбалаан.

Ирактың кол шериг командылалының дыңнадыын ёзугаар алырга, Ирактың самолёттары Иранның Бендер-Шахпур портун бомбалаан болгаш аңаа турган 4 судноларны узуткаан. Иакра хоорайның соңгу талазында шериг лагерин, Тебризада шериг ужар чүүл баазазын Ирактың ужар чүүлү база узуткаан.

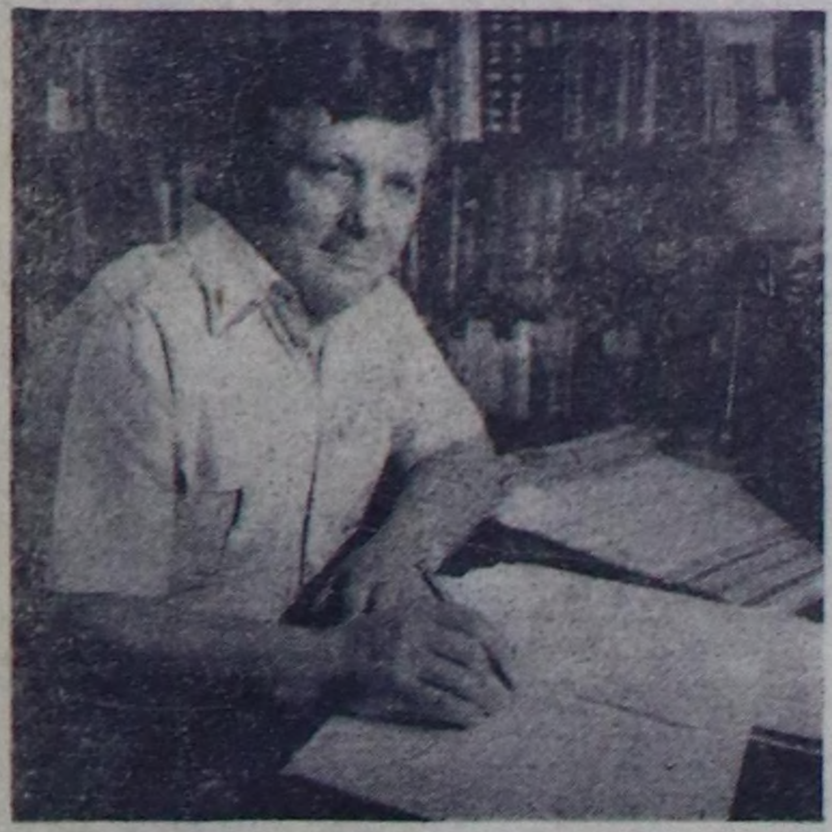
Иранның ужар чүүлү Багдад хоорайже, а ол ышкаш Сулеймания можуда Арабтың Бенджуниниң районнарынче халдаашкын кылган. Ол халдаашкыннарның түңнелинде хамааты чоннуң иштинден элээн каш кижи өлүрткен. Ирактың агаар камгалалының күштери Иранның 6 самолёттарын болгаш 2 вертолёттарын дүжүр аткан.

Ирактың курагар чер шериглери 18 иран шериглерни узуткаан болгаш 8 кижини тудуп алган, дайзынның 2 танкыларын үрей боолааш, 5 танкыларын хунаап алганын Ирактың кол шериг командылалының дыңнадыында айыткан.

ТЕГЕРАН. (СЭТА). Фронтудан дамчыткан тускай медээни ёзугаар алырга, Ирактың шериглери соксаал чокка атакалап турза-даа Абадан база Хорремшехр хоорайларны эжелеп ап шыдаваан. Ирактың шериглери Абадан хоорайда эмнелгени ракеталар-биле боолаан түңнелинде 8 кижи өлүрткен.

Хорремшехр хоорайның камгалакчылары дайзынның халдап келген солдаттарын хоорай даштынче кызып үндүрүпкен. Ында байдал элээн экижээн. Хорремшехрниң чоогунда тулчуушкуннар үргүлчүлеп турарын Тегеранның радиозу дыңнаткан.

Ирактың девискээринде объектилерже халдаашкыннарны үргүлчүлээр дугайында Иранның чепсектиг күштериниң каттышкан штавы бодунуң ужар чүүлүнге дужаал берген.

МОСКВА. «Маонуң ызыгуур салгакчылары» телепрограммалар кергузуглери, «Куба портреттер» болгаш «Пномпеньге час» телефильмнер дээш оон сценарийлериниң автору база ол дамчыдылгаларның чорудукчузу А. А. Каверзневти (чурукта) ССРЭ-ниң 1980 чылда күрүне шаңналын тыпсыры-биле саналдаан.

В. СЕВОСТЬЯНОВТУҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохроникаазы.

БАЗА БИР ИНСТИТУТ

Ашхабадтың беш дээди өөредилге черлеринге ам база бирээ—Улус ажыл-агыйының институду немешкен. Туркменияның күрүне университединиң экономика факультединиң баазазында ол тургустунган.

— Сөөлгү он чылдарда бистиң республиканың экономиказының шапкын хөгжүлдезинден ол талазы-биле дээди эртемниг специалистер чедишпейн турар апарган—деп, чаа институттуң ректору Раиса Бакасова чугаалады.—Ашхабад университединиң, кодээ ажыл-агыйының болгаш политехниктиг институттарның экономика талазы-биле үш факультеттери улус ажыл-агыйының өзүп орар херегцелин бөгүн хандырып шыдавайн турар.

Туркменияның үлетпүрү дээрге-ле—күчүлүг он-он бүдүрүлгелер болгаш катты-жыышкыннар-дыр. Нефтиниң болгаш газтың бистиң республикада ажылдап кылып, суггарылга талазы-биле тудугларны кылып турар. Ынчангаш бедик мергежилдиг экономистер биске херекеттиниш турар. Дээди өөредилге черлериң доосхан дипломнарлыг бухгалтерлер, плановиктер чокка колхозтарга, совхозтарга аажок берге.

Бистиң чаа институдувус үлетпүрүң планнаары, бухгалтер учёду, сан-хөө болгаш чээли деп үш тускай эртемни бээр. Доозукчулары садыгның, күш-ажылдың экономиказынга, экономиктиг информацияны механизастыг ажылдап кылырынга специализастаттынган факультеттерге болгаш салбырларга хүлээп алышкынның удавас эгелээр бис.

Маргарита ДМИТРИЕВА,
ПМА-ның корреспондентизи.
Ашхабад.

ЧОРГААРЛАНЫР БИС

Чадаананың № 2 ортумак школазының коллективи өөредилге болгаш кижизидилге ажылының бедик деңнелге тургузары дээш хөй ажылдарны чоруткулаан болгаш ам-даа уламчылап турар.

Эрткен 1979-1980 өөредилге чылында өөредилгениң болгаш кижизидилгениң ажылдарының кол угланыышкыны В. И. Ленинниң төрүттүнгени хүнүнден бээр 110 чыл оюнга тураскаадып чоруткан. Башкылар ада-иелер биле школаның харылзаазынче кол кичээнгейни салып турган, тус-тус класстар аайы-биле кижизидилге ажылдарын күштелдирип келгенниң түңнелинде чамдык чедиишкиннерни чедип алгылаан. Бо бүгүнү органи-застаарынга хоочун, дуржулгалыг башкылар хөй ажылды кылганнар. Оларга школаның хөй чылда ажылдап келген башкылары Тамара Павловна Донгак, Антонина Павловна Шаутдинова, Валентина Семёновна Волченко олар хамааржыр. Оларга школаның бүгү коллективи чоргааоланыр бис.

Школа ада-не-биле харылзааже, интернационалчы кижизидилгеже кол кичээнгейни салган ажылдап турар. Школада орус, тыва, хакас, украин, татар дээш янзы-бүрү национарлын уруглары аразында эп-найыралдыг өөренип турарлар. Олар кады чайгы үеде экскурсияларга барып, Шушенскоеге, Тожунуң Азас хөлүнге баргылааннар. Спортчу маргылдааларны база органи-застап эттирип турар. Бо ажылды организастап удуртурунга башкы Михаил Васильевич Борбай-оол эки мергежилдиг. Спорт-даа ажылынга, хөй-ниитиниң өске-даа ажылдарынга кол-ла угланыышкынны кижизидилге ажылынче угландыр тургузуп турар. Хөй-ниитиниң корум-чурумун камгалап, күш-ажылды бедии-биле үнелээрин олар боттары киржип, кылып турган билип алыр деп чүвени практика-биле көргүзүп турар бис.

Ам школаның мурнунда кол сорулга СЭКП-ниң XXVI съездизинге өөредилге болгаш кижизидилге талазы-биле чедиишкиннерлиг ужуражыр деп сорулганы салгаш ажылдап, өөредип турар бис.

Н. ООРЖАК.

ШКОЛАНЫҢ ЮБИЛЕЙИНГЕ

1930 чылда Кызыл-Мажалык суурга баштайгы эге школаны ажыткан. Аңаа 28 өөреникчи өөренип эгелээн. Школаның баштайгы башкызы Сат Бак-Көк турган. Ол-ла чылын чаа чогааттынган тыва бижикти өөредип эгелээн. Чаа ажыттынган школага чоннуң ажытөлү күзелдии-биле кээп өөренип турганнар. 1931-1932 өөредилге чылында өөреникчилерниң саны 40 кижи четкен. Он чыл эрткенде өөреникчилерниң ниити саны 150 чедир өзе берген.

1942-1943 өөредилге чылында эге школаны чеди чылдыы кылдыр эде организастаан. Ынчан аңаа школаның директору Манзырыкчы болгаш башкылар Александр Санчат, Салчак Даваа, Сарыглар Соржу, Куулар Хорбин дээш оон-даа өскелер ажылдап турган.

Барыын-Хемчик районнуң Кызыл-Мажалык № 1 ортумак школазы кадрлар белеткээриниң талазы-биле улуг ачы-хавыялыг болуп келген. Школаның туруп келген дургузунда аңаа өөренип чорааннардан партия, советтер ажылдакчылары болгаш башкылар, эмчилер, кодээ ажыл-агыйының бүдүрүлгелериниң тускай эртемниглери аңаа баштайгы билигни чедип алганнар. Аңаа өөренип чорааннарның аразында педагогика эртемнериниң кандидады Х. С. Алдын-оол, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры С. С. Тамдын-оол, РСФСР-ниң школаларының алдарлыг башкызы Куулар Хорбин, РСФСР-ниң алдарлыг артизи Х. Конгар, чогаалчы С. С. Сүрүң-оол, хоочун башкылар—ам пенсионерлер С. Бакаан, С. Хандарма, чурукчу Тас-оол болгаш оон-даа өскелер бар.

Бо школаны 1957 чылдан бо чылга чедир 1042 кижи доозкан. Эрткен 1979-1980 өөредилге чылында 55 кижи онгу классты доосхан, олардан 31 кижи дээди, ортумак өөредилге черлеринде өөрени бергилээн. А артканнары улус ажыл-агыйының адырларында ажылдап турарлар.

Бистиң школада хөй-ниитиниң ажыл-херээнге идепкейлиг, бодунуң башкылаар эртемнинге мергежээн, үр үениң иштинде ажылдап келген башкылар хөй. Оларга эге класс башкызы Елизавета Аверьяновна Тас-оол, бо школага өөренип чораан, ам школада өөредилге эргелекчизи, Тыва АССР-ниң школаларының алдарлыг башкылары С. Н. Аракчаа, Т. Ф. Куулар, Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниң эдилекчизи, улус өөредилгезиниң тергиини Степан Кужугет, математика башкызы Н. Н. Тонких болгаш оон-даа өскелерни адап болур.

Бистиң школавыстың коллективи бодунуң 50 чыл оюнда өөредилге-кижизидилгениң бүгү ажылдарын СЭКП-ниң XXVI съездизинге чедиишкиннг уткуурунче угландырган.

С. ОНДАР,
школа директору.

ЧУРУКЧУНУҢ ДЕЛГЕЛГЕЗИ

Алдан-Маадыр аттыг чурттуушчулел музейинде Тываның Чурукчулар эвилелиниң баштаар чериниң даргазы, Тыва АССР-ниң алдарлыг чурукчузу Иван Чамзыевич Салчактың бежен харлаанынга ооң чуруктарының делгелгезин музейниң хуралдаар залында көргүскен.

Мен хуумда уруум-биле Тываның алдарлыг чурукчузу И. Ч. Салчактың чурук делгелгезин көргеш, дажок сонуургадым. Черле бичии школачы уруглардан эгелээш, улуг назылыгларга чедир кончуг таарыжыр солун делгелге болду. Тыва улустуң тоолдары «Алдын кушкаш», «Үш чүүл эртемниг оол» дээш оон-даа өске чуруктар бар. А. С. Пушкинниң «Балыкчы болгаш балык дугайында тоол» болгаш өске-даа бичии уругларның номнарының чурук каасталгазын таарыштырып чурааны солун.

База ол ышкаш тыва эки турачы М. Байыскылaнның, милиция ажылдакчызы Т. Соднамның, республиканың сурагжыг хөйжуларының бирээзи Ондар Аяк-Хээниң портреттериң чуруп көргүскени мактанчыг.

Эге класстарның өөреникчилеринге Биче-оол Ондарның «Алдын-оол биле Эникпей», Х. Ойдан-оолдуң «Чаптанчыг Уранмаа» деп номчугаштарының чурук каасталгаларын черле кижи көрүп тургаш, магадаар-дыр.

Ынчангаш хүндүлүг, алдарлыг чурукчувуска моон-даа соңгааргы чогаадыкчы чедиишкиннерни күзедивис.

В. ЧАЛБАА.

СПОРТ ▲ СПОРТ ▲ СПОРТ ▲ СПОРТ ▲ СПОРТ ▲ СПОРТ

Районнан ийи медээ

ХОЙЖУ ШҮҮЛГЕН

Ыраккы Мөңгүн-Тайга районнуң спортчулары ажыл шагындан хостуг үезин чептүг ажыглап, дыштанылыр хүннерде янзы-бүрү спортчу маргылдааларны организастап эттирип турар. Чоокта чаа район төвүнге тыва хүреш маргылдаазын организастап эттирген, Аңаа районнуң эң шыырак дээн мөгелери шупту киришкеннер.

Маргылдаа эгелээр мурнунда девип үнүп келген мөгелерниң аразында арга-дуржулгалыг, хоочун, аныяк-даа мөгелер хөй болган. Баштайгы салгыдан эгелээш көрүкчүлерниң кичээнгейин «Малчын» совхозтан келген Сергей Кула хаара туда берген. Ол бо чылын спорттуң национал хевирлеринге Тыва АССР-ниң спартакиадазынга чедиишкинниг киржип, тыва хүрештиң 56 килограмм деңзизинге чемпионнаан. Сергей бо удаада чараш хүрешкен. Ынчалза-даа ол сөөлгү салгыын мурнунда аныяк мөге, тудугжу Владимир Салчакка октаткаш, үшкү-дөртку черни үлешкен.

А чемпион ат дээш хүреш Владимир Салчак биле «Малчын» совхозтуң хойжузу Владимир Одай-оол оларның аразынга болган. Манаа В. Одай-оол эжин октааш, шүүлген.

Шаңналдыг черлерни алган мөгелерге өртектиг белектерни, макталга бижиктерни тывыскан.

Х. ЧҮЛЬДУМ.

ВОЛЕЙБОЛ

Волейболга ол-ла районнуң бирги чери дээш маргылдаазы база болуп эрткен. Эр улустуң аразынга чемпион ат дээш ужуражылгада «Динамо» биле район төвүнүң шилиндек командазының ойнакчылары ужурашкан. Түңнелинде «Динамо» командазының ойнакчылары 2:1 санга тиилээн. Херээжен спортчуларның аразынга Мугур-Аксы ортумак школазының өөреникчилери шылгараан.

А. ЧЫЖЫР-ООЛ.

Баскетболга эр улустуң аразынга Тыва АССР-ниң бирги чери дээш маргылдаазы эрткен дыштанылыр хүннерде Кызылга болуп эрткен. Маргылдааны ийи бөлүкке эрттирген. Эң шыырак—бирги бөлүкке «Медик», «Динамо», «Труд» болгаш Кызыл районнуң командалары ойнааннар.

Манаа эң-не эки белеткелдиг команда «Труд» болган. Бо команда Кызылдың № 4 профессионал-техниктиг училищезиниң баазазынга тургустунган. Ында республиканың шыырак баскетболистери ойнап турар. Олар бирги бөлүкке чаңгыс-даа командага уттурбайн, чемпион ат дээш түңнел ужуражылгада ийиги бөлүктүң тиилекчизи — Ак-Довурактың спортчулары-биле ужурашкан.

Аңаа «Трудтуң» ойнакчылары артык күштүгүн көргүзүп, ак-довуракчыларны уткаш, 1980 чылда Тываның чемпиону атты чаалап алгаш, шилчиир кубоктуң эдилекчилери болганнар.

ЧУРУКТА: 1980 чылда Тываның чемпиону «Труд» командазы-биле «Медик» командазының оюнунуң үезинде.

В. ЧАДАМБАНЫҢ фотозу.

ОКТЯБРЬ 21-ДЕН 26-ГА ЧЕДИР ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ОКТЯБРЬ 21-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.50 — Эртенги сула шимчээшкин. 9.15 — А. Хачатурянның «Спартак» деп баледи. ССР Эвилелиниң Күрүнениң академиктиг Улуг театрының шиизи. 11.35 — Медээлер. 11.40—14.00 — Чапсар. 14.00 — Медээлер. 14.20 — Чурттуң документалдыг телефильмнер студияларының программазы: «Өөрүшкүнү белекке бээр», «Шай, хуужуур болгаш кино», «Хивинниң хевистери». 15.10 —«Төрээн бойдус». 15.30 — Д. Фурманов — «Чапаев». 16.15 — «Объектив». 16.45 — «Ынак шүлүктерим». 17.15 — В. А. Моцарт. Оркестрлиг скрипкага концерт. Ленинградтан дамчыдылга.

КЫЗЫЛДАН

17.40— «Октябряттар». Дамчыдылга. 18.05—Телемедээлер.

МОСКВАДАН

18.15 — Бөгүн делегейде.

КЫЗЫЛДАН

18.30 — «Съездиден съезд чедир». Дамчыдылга. 19.05 — Телемедээлер. 19.20 —Чарлалдар.

МОСКВАДАН

19.25 — «Бодунну албада». Уран-чечен телефильм. 1-ги сериязы. 20.30 — «Үе». Информастыг программа. 21.15—22.55— «Баян чокта ыры турбас». Төнгенде — Медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

17.40— «Горизонт». Ленинградтан дамчыдылга.

КЫЗЫЛДАН

18.15 — Уругларга фильм. «Циркке болган таварылга».

МОСКВАДАН

18.30 — «Эртем дугайында» 19.00 — «РСФСР-ниң алдарлыг артизи Н. Толстаяның күүселдези». Фильм-концерт. 19.10 — «Күш-ажылчы алдарның тук тудукчулары». Алтай крайның Топчихин райсельхозтехникаазының коллективиниң дугайында.

ОКТЯБРЬ 22-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.50 — Эртенги сула шимчээшкин. 9.15 —Мульт-фильмнер программазы. 9.45—«Бодунну албада». Уран-чечен телефильм. 1-ги сериязы. 10.50 — Моол Арат Республиканың Күрүнениң ыры болгаш танцы ансамблиниң күүселдези. 11.35 —Медээлер. 11.40—14.00 — Чапсар. 14.00 — Медээлер. 14.20 — «Бодумнуң черимге ынак мен». Документалдыг фильм. 14.50 — «Орус болгаш совет музыка арыннары». А. Скрябин. № 3 симфония. 15.40 — «Орус чугаа». 16.10—Н. Тихонов. «Кавалькада». РСФСР-ниң алдарлыг артизи Г. Бортников биле артист А. Ливанов олар номчуур. 16.50 — «Москвадан репортаж». Дамчыдылгага ССРЭ-ниң ЭА-зының оралакчы президентизи Ю. А. Овчинников биле ССРЭ-ниң улустуң артизи С. Бондарчук олар киржир. 17.20 — Совет ырларның концерти. 17.45 — «Горнистер, харыыланар!» 18.15 — Бөгүн делегейде.

КЫЗЫЛДАН

18.30 — Телемедээлер. 18.40 — «Аныяк үннер». Дамчыдылга. 19.10 — Телемедээлер.

МОСКВАДАН

19.25— «Бодунну албада» Уран-чечен телефильм. 2-ги сериязы. 20.30 — «Үе». Информастыг программа. 21.15 — «Мравинский дугайында бодалдар». Документалдыг телефильм. 22.30—23.10 — Аът спортунга делегей маргылдаазы. ЧССР-ден дамчыдылга. Төнгенде — Медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

КЫЗЫЛДАН

17.30 — Уругларга фильм. «Халас эрткен үе дугайында тоол». Уран-чечен фильм. 18.50 — «Аялгалар, аялгалар». Фильм-концерт.

МОСКВАДАН

18.30 — «Суур: ажыл-херектери болгаш айтырыглары». 19.00 — Концерт.

КЫЗЫЛДАН

19.25— Чарлалдар. 19.30 — «Серенада». Кыска метражтыг уран-чечен фильм. 20.00 —20.45 — Документалдыг телефильмнер программазы.

ОКТЯБРЬ 23-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.50 — Эртенги сула шимчээшкин. 9.15 «Горнистер, харыыланар!» 9.45 — «Бодунну албада». Уран-чечен телефильм. 2-ги сериязы. 10.50 — «Кино аян-чоруктар клуву». Ю. А. Сенкевич эрттирер. 11.50—Медээлер. 11.55 — 14.00 — Чапсар. 14.00 — Медээлер. 14.20—Каттышкан Нацийлар Организацияларының делегей хүнүнге. «Бөмбүрзектиң келир үези». Документалдыг фильм. (ССРЭ биле Болгария). 15.00 — «Революсчу плакат». 15.30 — «Хүннүң үнү». Фильм-концерт. 16.35 — «Орлёнок» телестудияның аныяк корреспондентилериниң Ленин болгаш ССРЭ-ниң Күрүне шаңналдарының лауреады ССРЭ-ниң ЭА-зының академиги Л. М. Бреховских-биле ужуражылгазы. 17.30 «Миллионнарның ленинчи университеди». «Кол угланыышкында». СЭКП-ниң даштыкы политиказының дугайында. СЭТА-ның политиктиг тайылбырлакчызы С. Ф. Кулик эрттирер.

КЫЗЫЛДАН

18.00—18.15 Телемедээлер.

МОСКВАДАН

18.15 — Бөгүн делегейде.

КЫЗЫЛДАН

18.30 — «Партия организацияларында отчёттар болгаш соңгулдалар». Дамчыдылга.

МОСКВАДАН

19.00 — Европа чемпионадының футболга кубогу. «Спартак» — «Эсьберг» (Дания). В. И. Ленин аттыг Төп стадиондан дамчыдылга. 20.30 — «Үе». Информастыг программа. 21.15 —«Музейге концерт». Фильм-концерт. 22.00—22.40 — «Соңга ындында-Арктика». Документалдыг телефильм.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

18.00 — «Хогаүт аялгалар».

КЫЗЫЛДАН

18.15 — «Крутизна». Телефильм.

МОСКВАДАН

18.30 —«Маадырлыг чорук».

КЫЗЫЛДАН

19.00 — Чарлалдар. 19.05—20.15—Документалдыг фильмнер программазы: «Хуусаазы эртсе-даа», «Краснодоннуң мөңге оду», «Дириг Маяковский».

ОКТЯБРЬ 24-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00— «Үе». Информастыг программа. 8.50— Эртенги сула шимчээшкин. 9.15— «Аныяктарның чогаадылгазы». 9.45—«Экивенер». Уран-чечен телефильм. 11.10— РСФСР-ниң алдарлыг артизи В. Мещериниң удуртулгазы-биле электрилиг хөгжүм херекселдериниң ансамблиниң концерти. 11.35— Медээлер. 11.40—14.00—Чапсар. 14.00—Медээлер. 14.15— «Сибирьлеп болгаш Ыраккы Чөөн чүктеп». Документалдыг фильмнер программазы: «Красноярскиниң миллиардтарының маршрудубиле», «Тюменьниң чижектери». 14.55— «Шыдыраа школазы». Разрядчылар клазы. Эндшпиль. Делегей гроссмейстери Л. Авербах эрттирер. 15.25— «Москва болгаш москвачылар». 15.55— «Дайын болгаш тайбың» деп романдан үзүндүлер. ССРЭ-ниң улустуң артизи Д. Н. Журавлёв номчуур. 16.35— «Э. Хиль ырлап тур». Фильм-концерт. 16.55—Хоккейге ССРЭ чемпионады. «Динамо» (Москва)— «Спартак». (Москва). В. И. Ленин аттыг Төп стадионнуң Спорт ордузундан дамчыдылга. Чапсарда —Бөгүн делегейде. Информастыг үндүрүлге.

КЫЗЫЛДАН

18.50—«Аныяк ленинчилер». 19.20— «Тываның неделязы». Информастыг программа. 19.35— «Руль артынга». 20.05 —Телемедээлер. 20.25—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.30— «Үе». Информастыг программа. 21.15—22.55— «Боккаччо». Телешии. (Ф. Зуппениң опереттазы). Төнгенде Медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

КЫЗЫЛДАН

17.30—Уругларга фильм. «Ыт болгаш моортай». 17.45— «Тывага музыкалыг чай». Түңнел концерт.

МОСВАДАН

18.50—20.30— «Тиилекчилерниң салгалы». Уран-чечен фильм.

ОКТЯБРЬ 25-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСВАДАН

8.00—«Үе». Информастыг программа. 8.50— Эртенги сула шимчээшкин. 9.15— «АБВГД-ээр», 9.45— «Силерге, ада-иелер». 10.15—Дон казактарының Күрүнениң ыры болгаш танцы ансамблиниң концерти. 10.45— «Чоннуң төлээлери». Суур Советтериниң ажыл-чорудулгазының дугайында документалдыг фильм. 11.05— «Эки оораннарны хойну». 11.35— «Делегейниң улустарының чогаадылгазы». 12.05— «Хүннүң шыгжамыры». Дамчыдылганы биология эртемнериниң кандидады Г. Н. Проскурякова чорудар. 13.00— «Спортлотонуң» 43-кү тиражы. 13.15— «Номчулга дугайында» Литература критиги В. А. Дмитриев эрттирер. 14.00— «Билдингир-даа бол, элдептиг». Профессор С. П. Капица эрттирер. 15.00—Бөгүн делегейде. 15.15—Уругларга фильм. «Плимутрок деп кызыл дагаа». Уран-чечен телефильм. 16.20— «Бистиң адрезивис— Совет Эвилели». Иркутскиниң уран-чүүл коллективтериниң киржилгези-биле программа. Иркутскиден дамчыдылга. 17.00— Политиктиг тайылбырлакчы В. П. Бекетовтуң беседазы. 17.30—«Музейлер болгаш делгелге заалдары-биле». Венаның уран чүүл төөгүзүнүң музейинден дамчыдылга. 18.00 —«Үе» программазының почтазы». Комментатор Е. Синицын эрттирер. 18.55— «ОТ-ниң экранынга бир дугаар». «Изиг ынакшыл». Уран-чечен фильм. 20.30— «Үе». Информастыг программа. 21.15— ССРЭ-ниң улустуң артизи Б. Штоколовтуң болгаш В. Андреев аттыг орус улустуң оркестриниң концерти. Ленинградтан дамчыдылга. 22.05—22.45— «Кино көрүкчүнүң демдеглели». РСФСР-ниң улустуң артизи В. Сафонов эрттирер. Төнгенде—Медээлер.

ОКТЯБРЬ 26-ДА

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСВАДАН

8.00—«Үе». Информастыг программа. 8.50— «Сула шимчээшкинче чыскаалыңар!» 9.15 —«Чоннуң аялгалары». 9.30— «Будильник». 10.00—«Совет Эвилелинге бараан боор тур мен!» 11.00— «Кадыкшыл» программазының почтазы». Дамчыдылганы РСФСР-ниң алдарлыг эмчизи Ю. В. Белянчикова эрттирер. 11.45— «Эртенги почта». Музыкалыг программа. 12.15— «Даштыкы аалчылар Совет Эвилелиниң дугайында». 12.30— «Көдээден дамчыдылга». 13.30— «Музыкалыг киоск». Э. Беляева эрттирер. 14.00—«Узун чапсар». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 3-кү сериязы. 15.05— «Кириши». Документалдыг фильм. «Хоорайлар болгаш кижилер» деп бөлүктен. 15.40— «Бөгүн— Автомобиль транспортунуң ажылдакчыларының хүнү». РСФСР-ниң автомобиль транспортунуң министри Е. Г. Трубицынның чугаазы. 15.55— «Силерниң чагааларыңар ёзугаар». Автомобиль транспортунуң ажылдакчыларының дилээ ёзугаар концерт. 16.40—«Кино аян-чоруктар клуву». Ю. А. Сенкевич эрттирер. 17.40—П. Чайковский. «Ромео болгаш Джульетта». 18.00— «Делегей панорамазы». 18.45—«Улут номнуң эгелери». 8-ки фильм. 19.45— Уран гимнастика талазы-биле Европа чемпионады. Амстердамдан дамчыдылга. 20.30— «Үе». Информастыг программа. 21.05—22.55—Футболга ССРЭ чемпионады. «Спартак — «Нефтчи». В. И. Ленин аттыг Төп стадиондан дамчыдылга. Төнгенде—Медээлер.

Дайынның хоочуннарынга

Кызылдың аъш-чем бараннар садыының дыңнадыры болза: Октябрьская кудумчузунда № 9, Дружба кудумчузунда № 13, Ленин кудумчузунда № 20, Кочетов кудумчузунда № 40, Кечил-оол кудумчузунда № 50 магазиннер 1980 чылдың ноябрь 4, 5 хүннеринде ажыл шагында дайын хоочуннарынга байырлал столунуң аъш-чем бараннарын садыглаарын организастаар.

Чурттап турар чериңер чанында ол магазиннерниң кайы бирээзинден октябрь 20-ден 25-ке чедир чалалганы алган турар ужурлуг силер.

Айтырар чери: магазинниң директору азы Кызылдың аъш-чем бараннар садыы. Телефоннары: садыгның директорунуң—2-34-22, оралакчызыныы—2-35-71, оргкилдис эргелекчизиниң—2-17-78.

ХҮНДҮЛҮГ ХООЧУННАР!

Магазиннерге чогуур үезинде келириңерни дилеп тур

ТУРИСТЕРНИҢ КИЧЭЭНГЕЙИНГЕ

Тываның туризм болгаш экскурсия соведи бо чылдың ноябрь 4-тен база декабрь 9-тан эгелеп Москваже аян-чорук кылып, туристээрни күзээннерге путевкаларны садып турар. Путевканың өртээ 230 рубль. Туристер 10 хонуктуң дургузунда бистиң Төрээн чуртувустуң найысылалы-биле таныжар.

Ол ышкаш школачыларның күскү дыштанылгазының үезинде коллективтиг экскурсияларны организастаар:

Свердловскиже ноябрь 5-тен эгелеп беш хонуктуң экскурсиязы. Өртээ 105 рубль.

Новосибирскиже ноябрь 6-дан 11-ге чедир. Өртээ 65 рубль.

Красноярскиже ноябрь 6-дан 11-ге чедир. Өртээ 75 рубль.

Үстүнде адааныыс черлерже экскурсияларын күзээннер билдириишкиннерни даразында адресче чорудар:

Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу № 29 бажын, экскурсия бюрозу. Телефоннары: 2-35-92, 2-36-17.

Аңныыр-тывыш ажыл-агыйы эргелели болгаш республиканың аңчылар болгаш балыкчылар ниитилелиниң аңчыларга дыңнадыры болза, Тыва АССР-ниң девискээринге күскү-кышкы аңныыр сезонунда олук-тывыштыг болгаш дуюглуг аңнарны аңнаарын 1980 чылдың октябрь 20-ден эгелеп чөпшээрээр.

Кызыл дилгини Тыва АССР-ниң бүгү девискээринге, кишти Танды-Ууланың барыын, чөөн сыннарынга аңнаары ийи чыл иштинде—1980 чылдан октябрь 20-ден 1982 чылдың октябрь 20-ге чедир—хоругдуг.

АГААР

Бөгүн республикага шокар булуттаар, чагбас. Мурнуу-барыын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 5—10 метр чедер. Агаарның температуразы 4—9 градус чылыг болур.

Кызылга эдир булуттаар, чагбас. Барыын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 5—10 метр чедер. Агаарның температуразы 5—7 градус чылыг болур.

КИНО

ОКТЯБРЬ 21-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: **«Харыы чок ынакшыл»** 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40 (узаткан), 21.10 шактарда.

«ПИОНЕР»: Киноклуб **«Тоол уламчылап-ла турган»** 10.40, 15.00, **«Кажан улгады бергенимде»** 12.30, **«Лимонадтыг Джо»** 17.00, 18.50, 20.40 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Мында, маа черимде»** 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Араатан маңгыс»** 12.00, 14.00, 16.00 (узаткан), 19.30, 21.00 шактарда.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3, ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75 харысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27 информация килдизиниң 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17866. Чагыг № 2502.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1) ТС—01806